ЛННБ України ім.В.Стефаника
00913090 (М)

2012
33, 174.

Константин
Шильковский

АНТОЛЬОГІЯ РУСЬКА

В. 756

Збірник

НАЙЗНАМЕНИТШИХ ТВОРІВ РУСЬКИХ ПОЕТІВ.

Видане Товариства академичного

„Дружний Лихвяр.“

У Львові 1881.

Накладом Товариства.

51.

Збірка М. С. БОРТНИКА

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И- 35010

З друкарні Товариства імени Шевченка,
під зарядом К. Бедиарского.

И—34456

В ПАМЯТЬ

ДЕСЯТИХ РОКОВИН ЗАСНОВАНЯ ТОВАРИСТВА

„ДРУЖНИЙ ЛИХВЯР.“

Думи моі, думи моі...

Думи моі, думи моі,
Лихо мені з вами!
На що стали на папері
Сумними рядами?
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?
Бо вас лихо на світ на сміх породило,
Поливали сльози.... чом не затопили,
Не винесли в море, не розмили в полі?
Не питали б люде, що в мене болить,
Не питали б, за що проклинаю долю,
Чого нужу світом?... „Нічого робить“
Не сказали б на сміх....
Квіти моі, діти!
На що ж вас кохав я, на що доглядав?
Чи заплаче серце одно на всім світі,
Як я з вами плакав?.... Може і вгадав....
Може найдеться дівоче
Серце, карі очи,
Що заплачуть на сі думи; —
Я більше не хочу.
Одну сльозу з очей карих —

І пан над панами!
Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!

За карії оченята,
За чорнії брови
Серце рвалося, сміялось,
Виливало мову;
Виливало як уміло:
За темнії ночі,
За вишневий сад зелений,
За ласки дівочі...
За степи, та за могили,
Що на Україні,
Серце мліло, — нехотіло
Співать на чужині;
Не хотілось в снігу, в лісі
Козацьку громаду
З булавами, з буньчуками,
Збірать на пораду...
Нехай думи козацькії
В Украйні витають —
Там широко, там весело
Од краю до краю....
Як та воля, що минулась,
Дніпр широкий — море,
Степ і степ; ревуть пороги
І могили-гори;
Там родилась, гарцювала
Козацькая воля:
Там шляхтою, Татарами
Засівала поле,
Засівала трупом поле,

Поки не остило.....
Лягла спочить... а тим часом
Виросла могила,
А над нею орел чорний
Сторожем літає,
І про неї добрим людям
Кобзарі співають;
Все співають, як діялось,
Сліпі небораки,
Бо дотепні... А я... а я
Тілько вмію плакать,
Тілько сльози за Вкраїну,
А слова — немає....
А за лихо.... Та цур йому
Хто його не знає!
А надто той, що дивиться
На людей душою.
Пекло йому на сім світі,
А на тім....
Журбою
Не накличу собі долі,
Коли так не маю;
Нехай злидні живуть три дні
Я їіх заховаю, —
Заховаю змію люту
Коло свого серця,
Щоб вороги не бачили
Як лихо сміється.
Нехай думка, як той ворон,
Літає та кряче;
А серденько соловейком
Щебече та плаче
Нишком — люде не побачуть.

*

То й не засміються...
Не втирайте ж моі сльози,
Нехай собі лються,
Чуже поле поливають
Що дня и що ночи,
Поки попи не засиплють
Чужим піском очи....
От таке то.... а що робúть?
Журóа не поможе.
Хто ж сироті завидує, —
Карай того Боже!

Думи моі, думи моі,
Квіти моі, діти!
Виростав вас, доглядав вас, —
Де ж мені вас діти?
В Украіну ідіть діти,
В нашу Украіну,
По під тинню, сиротами,
А я — тут загину.
Там найдете щире серце
І слово ласкаве,
Там найдете щиру правду,
А ще, може, й славу....
Привітай же моя ненько,
Моя Украіно,
Моіх діток нерозумних,
Як свою дитину.

Тарас Шевченко.

Веснівка.

Цвітка дрібная
Молила неньку,
Весну раненьку:
— „Нене рідная!
Вволи ми волю,
Дай мені долю,
Щоб я зацвила,
Весь луг скрасила,
Щоби я була,
Як сонце ясна,
Як зоря красна,
Щоб я згорнула
Весь світ до себе!“ —

— „Доню голубко!
Жаль мені тебе,
Гарная любко.
Бо вихор свисне,
Мороз потисне,
Буря загуде;
Краса змарніє,
Личко зчорніє;
Головку склониш,
Листоньки зрониш,
Жаль серцю буде.“

Маркіян Шашкевич.

Моє бажання.

Не обскура́нт я, що не плачу
За тим, чого нема,
Що вже минуло й мина́....
Я України долю бачу
Не в бунчуках, не в булаві,
Не у гетьманській голові;
Не в скарбах схованих у скрині,
Не в Запорожській Україні,
Не в тім, щоб вибившись на волю
З Ляхами знову воювать
Да кров славянську проливать
І засівать трупами поле.
Я даром сліз не проливаю...
Славян усіх в одній семйі
Побачить хочеться міні...
Ось, бачте, — я чого бажаю.

Олександер Конiський.

Повій вітре...

Повій, вітре, на Вкраіну,
Де покинув я дівчину,
Де покинув чорні очи...
Повій вітре з опівночи!

Між ярами там долина,
Там біленькая хатина;
В тій хатині голубонька,
Голубонька — дівчинонька.

Повій, вітре, до схід-сонця,
До схід-сонця — край віконця;
Край віконця постіль біла,
Постіль біла, дівча-мила.

Зупинися нишком-тишком
Над румяним білим личком, —
Над тим личком зупинися,
Чи спить мила, подивися.

Як спить мила, не збудилась —
Нагадай їй с ким любилась,
С ким любилась і кохалась
І кохати присягалась.

Як забється їй серденько,
Як дівча зітхне тяженько,
Як заплачуть чорні очи, —
Вертай вітре до півночи.

А як мила позабула,
Як нелюба пригорнула, —
Ти розвійся край долини,
Не вертайся з України.

Вітер віє, вітер віє;
Серце тужить, серце мліє....
Вітер віє, не вертає, —
Серце з жалю замірає.

Степан Руданський.

Дезертер.

Ой сів же він при столику,
При світлі думав, —
Писаннячко дрібнесеньке,
А він го читав.

Писаннячко дрібнесеньке,
Листочок як сніг, —
Склонив же він головоньку
К столови на ріг.

„Ой ненечка старенькая
Ми пише в-одно́,
Що там зима тяженькая,
А йій студено́;

Нема, нема ві кому
Врубати дрівець,
Бо йій синок, оден в дому,
Цісарський стрілець.“

І схопився як поломінь,
Полетів як птак,
А вітер з ним не йде в догінь,
Бо годі му так;

Бо він летить до матоньки
Староі домів,
Дрівець ві врубатоньки,
Би хатку нагрів.

Осип Федькович.

Ведмежий суд.

Лисичка подала у суд таку бумагу:
Що бачила вона, як попеластий віл
На панській винници пив, як мошенник, брагу,
Йів сіно і овес і сіль.
Суддею був ведмідь, вовки були підсудки.
Давай вони його по свойому судить
Трохи не цілі сутки.
„Як можна гріх такий зробить!
Воно б зовсім було не диво,
Коли б він йів собі мясиво!“
Ведмідь сердито став ревіть.
— „А то він сіно йів!“ вовки завили.
Віл щось почав був говорить,
Да судді річ єго з-починку перебили,
Бо він ситенький був — і так определили
І приказали записать:
„Понеже віл признався попеластий,
Що він йів сіно, сіль, овес і всякі сласти,
Так за такі гріхи його четвертувать,
І мясо розідрать суддям на рівні части,
Лисичці ж — ратиці оддать.“

Евгений Гребінка.

Вечір.

Чи згадуєш, дівчинонько моя,
Як згадую без тебе я
Той вечір тихий над водою,
Як сумували ми с собою,

Що Бог нам доленьки не дав?...
В садочку соловей співав,
За гай спускалось сонце ясне,
Плескалась рибка на воді...
„От, скоро й Божий день погасне“,
Сказала ти тоді —
І загадалась й зажурилась,
Головкою на рученьку схилилась, —
І на рукавця із очей
Сльоза тихенько покотилась...

Бажав я бачить світ, людей, —
Та й бачив світ, з людьми спізнався,
А все туди не раз душею рвався,
Де соловей в садку співав
В той вечір тихий над водою, —
Де сумували ми с тобою,
Що Бог нам доленьки не дав....
Неначе там я щастє поховав!

Леонід Глібів.

Рекрутка.

По горах ходила,
Дитятко носила,
Дитятко, ягідку дрібную,
І цвітки збирала,
І в пучки вязала,
І клала му в ручку малую.

„Цить, ах цить, дитятко!
Поверне наш татко;

Поверне, — говорять: мир буде. —
Принесе дитині,
Колачик в гостині,
І мамку притисне до груди.“ —

Ходила і ходить;
Нім день ся розплодить,
Садить в полонину високо,
І бистрі соколи
Спускає на доли
По шляхах рекрутка широко.

І тулить дитину,
Голодну пташину,
Бо тоска, журиця корм спила;
І плаче, ридає,
Себе проклинає,
Що бідну на світ сей родила.

„Цить, ах цить, голубко!
Поверне наш любко,
Принесе колачик дитині.“
З зараня до ночи
Леліє, і очи
Внуряє по шляхах в долині.

Замріло на пути, —
Вертають рекрути;
Заблисли рекрутки соколи;
Бє в груди серденько,
Палає личенько,
Головка ся крутить в роздоли.

„Дитятко! дитятко!
Вертає наш татко!
Вертає нам сонце до хати!
Обмиймо росою
Личенько свіжóю
Щоб стались милійші для тати!“

І личка обмила,
І цвітку заділа,
В головку обоіх русýю;
І скоро помчала
На стрічу, і стала
При пути на скалу стрімкую.

І взнесла високо
Дитя, і глубóко
Зітхнула, бо в серцю щось тисне:
„Ах сину, мій сину!
Споглянь на долину,
І в ручки на тата заплéсни!“

Надходять рекрути.
„Гей брáтя! чи чути
Де друг мій? чи може він з вами?“
„„Жено! Бог з тобою!
Твій друг упав в бою,
Ай там, під Мадженти мурами.““

Невіста вздрожала,
Поблідла, взридала,
Притисла до серця дитину,
І в небо соколи
Вознесла поволи,
І верглась з ягідков в глубину.

Микола Устиянович.

Козачі поминки.

Де недавно козак гомонів,
Його кінь тупотів;
Він на Ляха, Татар налітав,
Смерть і спис напускав; —
Там по степу тихо
Туман розлягається,
А місяць з-за хмари
Погляне, й ховається.
Степ-земля рідну, нерідну
Кров допиває.
Стогне між трупом щось, стогне,
Мов розмовляє....
То старий козак із сином
Віку доживає;
То порубаний із посіченим
От-так розмовляє:
— Батьку, батьку, в грудях душно, в серци пече,
В горлі засихає!
— Кров край мене, синку, кров із мене тече,
Водиці немає!
— Батьку, батьку, сумно в степу, хто оплаче,
Хто нас поховає!
— Чуєш, синку, чорний ворон вється, кряче,
Поминки справляє!
— Батьку, боязно, морозом подирає,
Тяжко, тіло стине...
— Ворог теплий... труп і кров... умийся, вкрийся...
Хай не даром гине...
От-так розмовляло,
А далі замовкло,

Та кровю дзюрчало.
Де недавно козак гомонів,
Його кінь тупотів, —
Ворон крякав, спускався, літав,
І на трупи сідав...
Чуєш, як і вітер
Засвистів, загомонів?
Плаче, оплакує
Козаків, своїх братів!
По степах, по байраках,
У пісках кістки ховає; —
Пісню поминальную,
Пісню довгую співає...

Амвросій Метлинський.

В мене серце до любови...

В мене серце до любови,
Біле личко, чорні брови.
Що робила мати, знала, —
В скринях скарбу принадбала.
І вишневий є садочок,
С шістю крилами млиночок,
Хата біла, гай у полю, —
Не жалкую я на долю.
Вмію голосно співати,
Тугу в серці розганяти;
Мов ті зорі — очі сяють,
Коло мене хлопці грають...
Та нема, нема нікого
Над козака молодого:

Він на скарби не зважає,
Він за те мене кохає,
Що у мене чорні брови,
В мене серце до любови.

Василь Кулик.

Lago Maggiore.

Ходжу берегами,
Та й не находжу́ся;
Дивлю́сь на сади́ зелені.
Та й не надивлю́ся.

Сади — виногради
В воду поринають;
Поуз берег ясні смуги
Як сріб́ло сияють.

Шукаю — питаю
Зеленої рути,
Щоб тебе, мій рідний краю,
На віки забути.

В тобі, рідний краю,
Люде туманіють;
По степа́х твоіх розлогих
Бодяки красніють.

Тобі, рідний краю,
Не дав Господь долі.
Роскинулась твоя доля
Могилами в полі.

Зійду на могилу,
Гляну на Вкраіну....
Помандрую в чужі землі,
Да там і загину.

Пантелеймон Куліш.

Породила мене мати...

Породила мене мати
У високих у палатах,
Шовком повила́;
У золоті, в оксамиті,
Мов та квіточка укрита
Росла я, росла.
І виросла я на диво
Кароока, чорнобрива,
Білолиця я.
Убогого полюбила, —
Мати за-між не пустила....
Осталася я
У високих у палатах
Увесь вік свій дівувати —
Недоле моя!...
Як билинка при долині
В одинокій самотині
Старіюся я,
На світ Божий не дивлюся,
Ні до кого не горнуся,
А матір стару —
Прости мене, моя мати, —
Буду тебе проклинати,
Поки не умру....

Тарас Шевченко.

С19 .с

Любов вітчини.

Чи уміють руські діти,
Свій вітцівський край любити,
Чи уміють, — або ні?
Тота правда, кому дома,
Хоть ю видить, несвідома,
Най спитає в чужині!

Кобись вітра від запáду
Від Дунаю, Тиси, Паду,
Бесіду порозумів;
Ой! учув бись, як Русини,
Тугу серця із чужини,
Посилають з ним домів!

Кобись спитав тої птиці,
Що вертає з за границі
В нашу землю на весні;
Прочитав бись любі вісти,
На їїх крилах, ніби листи
Написані в чужині:

„Хоть церкви тут і палати
Верхом хмари досягати
І здаються золоті:
Міста села мармурові,
Як дуб густо у дуброві,
Стоять в світлій красоті!

Хоть хліб білий, смачні вина,
І дівчата як калина,
В поли риж замість вівса;

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И- 35010

Лекші зими, довші літа
І природа цвітом вкрита,
Погіднійші небеса!

Однак серце з туги вяне,
Тебе доки не огляне,
Свята земле Русинів!
Бо там красші курні хати,
З сірачини мягші шати,
Коломийки мильший спів.

Однак часто в день і в ночи
Рісна слеза змочит очи,
І тяженько зітхне грудь;
Бо там рідний батько, ненька,
Брат, сестричка солоденька,
Кажуть серцю: „Не забудь!“

Однак гадка неустанна,
Тяжить з вечера до рана,
Ніби бремя тяжке диб;
Бо цвіт красший в полонині,
Колос тяжший на рівнині,
І вівсяний ліпший хліб!

Однак тужу и думаю,
З зірничками розмавляю,
І питаюся вітрів:
Що ж там? любка чорнобрива
Чи здорова? чи щаслива?
Занесіть їй вість домів!

Однак в смутку, чи в утісі,
Я в чужині, ніби в лісі,

Межи миром осамів;
Красні пісні, і музики
Другим милі, мені дикі,
Бо не чую рідних слів!

Яка будьто судьба скрита,
Зажене мя на край світа,
І за море аж зайду;
Вітця, матки і сестриці
Чорнобривки — голубиці,
Вітчини я не знайду!

В кім ліки для серця болю?
Кому скажу мою долю?
І тугу поділю с ким?
Ах! коби ще з своєй хати,
Раз хоть з-даля оглядати
Підходячий в гору дим!

Сли мя тут смерть з житьем простить,
Побілені ворон кости
Не занесе аж домів!
Преці дух мій з хмаров синов
Стане над землев родиннов,
Щоб над нев на звіздах сів!"

Хто любви такой не має,
Своім рідним ся встидає,
З того правду всю пізнай!
Як уміють руські діти
Свій вітцівський край любити, —
Чужини ся запитай!

Антін Могильницький.

Звела мене....

Звела мене не біда; —
Звела мене,
Моя нене,
Звела мене не біда, —
А дівчина молода;
А дівчина
Як калина,
А дівчина молода!

Брівоньками звялила,
Брівоньками,
Хмаронъками,
Брівоньками звялила;
Очеиьками спалила!
Очеиьками,
Зіроньками
Очеиьками спалила!

Губоньками зраіла,
Губоньками,
Сливоньками,
Губоньками зраіла,
Личеиьками струіла, —
Личеиьками,
Чароньками,
Личеиьками струіла.

Ой дівчино не вяли,
Ой дівчино,
Ти рибчино,
Ой дівчино, не вяли,

Мого серця не пали;
Мого серця,
Край реберця,
Мого серця не пали!

Коли любиш, не жартуй!
Коли любиш,
Та не губиш,
Коли любиш, — не жартуй;
Як не любиш, — розчаруй,
Як не любиш,
Тільки губиш,
Як не любиш, — розчаруй!

Степан Руданський.

На добра-ніч.

На добра-ніч усім на ніч —
Годі вже блукати;
Одинокий, безталанний,
Ляжу спочивати.

Холодная постілонька
У темній діброві.
Буду ждати, сподіватись
Любої обнови.

Усе небо блакитнеє
Покрила темнота —
Безпросвітня, нерозумна
Давная дрімота.

Що ж за гомін чудний ходить
Од краю до краю?
Чи він нам що нагадує,
Чи що провіщає?

Не нам Боже, розгадати
Небесні глаголи;
Суди, Боже, нашу долю
По Твоєі волі.

І холодно, і боязно,
Туга серце гнітить;
Всюди темно і не видно,
Тільки зірка світить.

Світи, зоре, на всю землю,
Поки сонце зійде,
Поки Божий день на землю
Красотворний прийде, —

День великий, день воскресний,
День Божої слави;
В прах розсиплються будови,
Старосвітські справи.

Задріжить планета грішна,
Сколихнеться море;
Заридає змій старинний,
Горе йому, горе!

Горе тобі, розвінчаний
Правдою тиране!
За державу тобі плата —
Озеро огняне!

За злочиньства — в пеклі муки,
На землі — прокляття!
Горе тобі Вавилоне,
Душегубний граде!

Скинуть жемчуг, заголосять
Пишнії блудниці;
Розкриються, розчинються
Скритнії темниці.

Вийдуть мученики бліді —
Катовані тіні.
Дасться суд їм невмолимий,
Що тебе постигне!

Горе, горе лукавому,
Що в гасло неволі
Обертає хрест всечесний —
Гасло правди й волі!

Горе, горе богатому,
Що в гордощі панській
Дурницею нарікає
Голос правди братський!

Горе, горе без-умному,
Що братів змущає:
У нечести, у роспусті
Слободи шукає.

Горе вченим, що од простих
Світло заховали,
Для користи, дла мамони
Правду уживали, —

Всім продажним філозофам...
Од духу святині
Розвіються їїх хитрощі,
Як пил по пустині!

День великий, день воскресний,
День суда й любови!
Перед ним туман прейде,
Сліз туман і крови...

А в тумані сонце світить,
Туман розганяє:
Сонце правди незахідне
На ввесь світ засіяє!

День великий, день воскресний,
День Божої сили!...
Розкриються великії
Народні могили,

Прокинуться всі народи,
Завіт вічний приймуть,
Ворогів тисячолітних
Вороги обіймають;

Узрять те, на що гляділи
І досі не зріли,
Узрять те, що земля й небо
Їім давно одкрили!

Тільки там, де Дух Господень,
Там і правда й воля.
Де любов Господня й віра, —
Там і щастя й доля!...

Світи-ж, зоре, на всю землю,
Поки день той прийде;
А ви, бра́тя, готуйтеся,
Бо нежда́но зійде;

Готуйтеся, очищайтесь
Од плям і пороку:
Готуйтеся — скоро бли́сне
Звізда од Востоку!

Микола Костомарів.

Цвітка молить.

Раз мотилька голуби́ла
Цвітка гожа, цвітка мила,
Говорила: мій мотильку,
Рай бим-м дала за ту хвильку,
Злотоцві́ту дала б до́лю
Слухай, любий, милесенький,
Слухай, мальчику пестренький:
Вволи квітці малу волю:
Не літай там в небо сине,
Там по тобі й слух загине!
Відлюбить тя звізда ясна,
Приголу́бить зоря красна,
Та й забудеш мя румяну,
Понехаєш цвіт — любоньку,
А без тебе голубоньку
Я ножовкну та й зівяну.

Володимир Шашкевич.

Моя любов.

Була пора — знавав і я
Літа веселі парубочі;
Була пора — любив і я
Дивитися в блакитні очи!

Була пора — нераз і я
Без сну оден проводив ночи;
Нераз слізми вмивавсь і я
Чрез пісні веселі дівочі.

Була пора — і в мене кров,
Мов хвиля в морі, бушувала.
Була пора — я знав любов,
Була пора — й мене кохали.....

Тепер не те, — друга пора,
Друга любов тепер настала;
Любов до волі і добра
Мене на віки закохала.

І важче ся, ніж та, любов
І душу й серце роздирає,
І гірше ся хвилює кров,
І гіршу тугу навіває.

Вже сю любов не вдовольниш
Ні поцілуєм, ні коха́ннєм.
Тут більше мук і сліз терпиш
Од безконечного бажа́ння....

Олександер Конiський.

Ой вийду я з хати.

Ой вийду я з хати, тай стану гадати:
Коби то не зброя, не білі кабати,
Ой тож бим полетів як куля, як кріс,
Дем орлом родився, дем соколом ріс.

Виходить із хати рідненькая мати:
І слихом слихати, і видом видати! —
А деж бо ти синку, а деж бо ти був,
Що моіх ти сльозий ніколи не чув? —

Ой ненечко, утко, не жалуй, не думай,
Летів я за море, літав я за Дунай,
Ходив я далеко, далеко у світ,
Підгіря шукати, Підгіря там ніт.

Приходять до мене молодці — соколи:
Леґіню на танець, леґіню на поле! —
Ой піду я братя, ой піду я д' вам,
Лиш сестрам — голубкам даруночки дам.

Ой клоню я сестрам кармазин, то квіти,
А вни полинули чим борше до кліти,
Виносять одежу, виносять кресак,
Убрався, уклався, як пава, як мак.

Сорочка в три цирки, хустина повкова,
Топірчик з Сіґоту, а черес з Кракова,
Обі порошниці в Ростоках набив,
А ретязи моі би й Добош носив.

Приходжу на поле, де братя гуляють,
Цимбалоньки ріжуть, скрипічники грають,

А дівчина моя то ружа, то сніг,
Як я її зобачив, аж падаю з ніг.

Товариш мій давний заводить з нев танець.
Тай шепче до неї: диви ся коханець;
А вна як уздріла, то в регіт, то в плач, —
Згадала си любка зелений бокач.

Тай право до мене, хороше, моторне,
За шию вбіймає, до себе мня горне,
Ой любчику любий, ой деж бо ти був,
Що-сь співанки мойій ніколи не чув? —

І була би більше небога казала,
Коби мня громада не була обстала, —
Той клонить горівку, той пива, той мід; —
Над наше Підгірє на світі вже ніт.

Осип Федькович.

Паняночці.

Паняночко — коханочко,
Мій рожевий квіте!
Чом не хочеш, паняночко,
Ділечка робити?
Ти розумна, паняночко, —
На добро й труди ся!
Із сестрами, із меншими
Розумом діли ся! —
Хай на землю сонце сяє —
Правда в світі буде,

Хай і крепаки пізнають,
Що і вони — люде!
— „Як же можна, щоб я таку
Робо́ту робила?!
Щоб я літа молодіі
Свої загуби́ла?
Щоб я свою головоньку
Панську натрудила,
За чо́рною роботою
Ручки поломила?
Дала мені мати вроду
І карії очі
Не на тев, щоб стратила
Я свій вік дівочий!
Паняночко — коханочко!
Нігде правди діти —
Таких як ти нам не треба
На Бо́жому світі...

Черніговець Миколайчик Білокопитий.

Тілько вже разів....

Тілько вже разів сонце вертало,
Ясненьким світлом днину красило;
Но мому світлу щож то ся стало,
Що мені доси не зазоріло?

Вже й царинонька в гору ся взби́ла,
Росте і в колос буяє швидко,
І ярина вже зазеленіла....
Мойі пшениці не видко — не видко!

Соловій мило в лузі співає,
Пташків громада в гаю заграла,
Жайворон звінко в небо злітає,
Лиш моя птичка мені-сь не озвала.

Де глянь, з землиці цвіт прозябає
По за-вчерашній поводі,
В чудо́ві ба́рви луг ся вбирає,
Лиш мому цвітку щось годі — щось годі.

Доки ж тя, доки, весно, молити?
Розсій над нами лучі тепленькі,
І руським дітем верни їіх цвіти,
Верни їіх пісні рідненькі!

Бульвінський.

На могилі Т. Шевченка.

Не в степу, не на могилі —
Над Дніпром широким
Ти заснув єси, Кобзарю,
Вічним сном глубоким.

Над Невою, під снігами,
При похмурнім сонці,
Ти поліг єси мій друже,
На чужій сторонці.

У головах не посадять
Червону калину,
Не привіта́ соловейко
Твою домовину.....

Не закує і зозуля
Де небудь в куточку,
У цвітучім та пахучім
Вишневім садочку.....

Круг тебе чужа чужина.
Та не чужі люде:
Є кому тебе оплакать,
Є — і довго буде.

Покоління поколінню
Об тобі роскаже —
І твоя, Кобзарю, слава
Не вмре, не поляже!

А. С. Чужбинський.

Птиці-посли.

Ой соколе, соколоньку,
Далеко літаєш,
Скажи мені молодому,
Де милу видаєш?

— „Твоя мила, як сніг біла,
А око як зоря;
Твоя мила лежить дома
Із жалости хора.

Вчарували вороженьки,
Завидують люде:
Либой, либой Марусенька
Вже твоя не буде.“ —

Ой коби знав мій миленький,
Що я пораб́ляю:
Що про него в душі мойій
Спокою не маю.

Над потоком зелен явір,
Та повисли листи;
Нема кому та донести
До милого вісти.

Сивий орле, сивий орле,
Ти всюда літаєш,
Чей бо ти ся до милого
Мого допитаєш?...

Лети з листом ти до него,
Що писала мила,
Скажи єму, що без него
Роком мні година:

Ні я йісти, ні я пити,
Лише плачуть очи,
В день спочинку я не маю,
Годі спати в но́чи.

Скажи, скажи, сивий орле,
Мому миленько́му:
Коли хочеш щаслив бу́ти,
Не вір же нікому! —

Витай, витай, сивий орле,
Відки прилітаєш?
Скажи мені, сивий орле,
Що за вістку маєш?

— „Від милої лечу твої
Із листом до тебе,
Що писала до тя мила
З наглої потреби.

Скажи тепер твоїй милій,
Чи її щиро любиш?
Бо як її тримаєш в зводі,
Долю їй загубиш.“ —

Люблю, люблю, як сам себе,
Над срібло, над злото,
Люблю їйї над му душу,
Вмру за ню з охотов!...

Моя мила, не журися!
Будьмо терпеливі;
Чей получимось с собою,
Будемо щасливі! —

Келестин Скоморівський.

Тюрма за волю.

Я не боюсь тюрми і ката,
Вони для мене не страшні!
Страшній тюрма у рідній хаті,
Неволя в рідній стороні.

Мені не встид носить кайдани
За волю краю і братів,
Повор — золочені жупани
Носить, нанявшись до катів.

Нехай нас мучать і катують,
А слова правди не убють;
Нехай кати всі бенкетують,
Час прийде — разом пропадуть...

Що нам тюрма! — то слава наша.
Ми всі тепер сидим в тюрмі,
Всі пєм одну ми скорбну чашу,
Одна вона — тобі й мені!

В кого єсть совість і надія,
Того ся чаша не мина;
Той випити йійі з-уміє
Усю, усю, до дна, до дна!

Кого у краще віра гріє,
Тому ся чаша не страшна, —
Вона прибавить ще надії
І більше укріпить вона.

Ф. Я. Вернволя.

Хора.

Як сонце западе, і вечер замрієв,
І птичка вколишесь під тихим листом,
І зірки засвітять, і луна розтліє,
І все до спочинку складеся кругом;
Я бідна думаю, і нуджу собою,
До зірки вздихаю, говорю з луною,
Чогось ми так тоскно, чогось нестає —
Скажіть мені люде, що мені є? —

Ожила землиця; яр блисла докола,
І поволоками окрились луги,

Посестри по цвітках, мов крильми сокола
Гуляють весело, без смутку, тугй;
Я сиджу самотна, головку звішаю,
Що сплету віночок, то опять зриваю,
І слізка в зріниці чомусь ми стає,
Скажіть ми посестри, що мені є? —

Отворю віконце, — соловей щебече,
Піснями колише в гніздочку любу.
А у мні серденько як рибка ся мече,
І очка надармо складаю до сну;
І бюся з гадками, як з вітром билина,
І сплачу часами, як мала дитина,
Бо щось ми так жалко, щось душу ми пре;
О мамко, о мамко, що мені є? —

В неділю з полудня стоялам в віконци,
Співалам весело, ля, ля, ля, ля, ля,
Нечайно хлопчина, прекрасний як сонце,
Верг на мя очима, і щез як піна.
Мене щось кольнуло, ту, о ту в серденько,
Ох Боже! ох Боже! так дуже дивненько,
Що ми до днесь в коло головка ся вє;
Я хора, ой хора — но що мені є?

Чогось мя в віконце мов гачком днесь тягне,
А з рук ми все повзне, що в руки возьму,
І кров ми бє в личко, як щось хто прибагне,
Як огня запросять я воду несу;
Ні їісти не можу, ні сну я не маю,
Що хвиля трусливо на двері взираю,
А двері як рипнуть, то ляк мя бере;
О бійтеся Бога, — що мені є?...

Микола Устиянович.

До музи.

І ти пречистая, святая,
Ти сестро Феба молодая!
Мене ти в пелену взяла
І геть у поле однесла,
І на могилі, серед поля,
Як тую волю на роздолі,
Туманом сивим сповила, —
І колисала, і співала,
І чари діяла.... І я....
О, чарівниченько моя!
Мені ти всюди помагала,
І всюди, зіронько моя,
Ти не марніла, ти сияла....
В степу безлюднім, в чужині,
В далекій неволі,
Ти в кайданах пишалася
Як квіточка в полі;
Із казарми смердячої
Чистою, святою
Вилітала, як пташечка,
І понадо мною
Полинула заспівала,
Моя сизокрила, —
Мов живущою водою
Душу окропила...
І я живу — і надо мною
Своєю Божою красою
Витаєш ти, мій херувим,
Золотокрилий серафим,
Моя порадонько святая,
Моя ти доле молодая!

Антологія руска. Львові 18

Не покидай мене в ночи
І в день, і в вечір, і рано
Витай зо мною... і учи, —
Учи неложними устами, —
Хвалити правду, — поможи
Молитву діяти до краю.
А як умру, моя святая,
Моя ти мати! — положи
Свого ти сина в домовину,
І хоть єдиную слезину
В очах безсмертних покажи...

Тарас Шевченко.

№ 4

Галич.

Славний Галич під горою
Знемігся, конає,
А Дністер єму сльозою
Ноги умиває.
І молитву шепче тиху
За владику свого,
Із котрим добро і лихо
Ділив віків много.

Понад ним же замок древний
Братови до скону,
Проваляючись у землю,
В старі кости дзвонить.
Вже із церкви — жалібниці
Сирим гробом віє;
Круг йийі шинки, крамниці,
Бариші чужіі.

По заулках вже ховаєсь
Люд йийі хрещений,
Слабне мовчки й потопає
В жидівській кишени.
А ми бачим всьо й що-сили
Прадідів ругаєм —
І за ними в слід, в могилу,
Сонні поспішаєм.

. . . . . .

Прокиньтеся!..
В останній раз
Зоря займається для нас
І будить всіх — і до житя
І праці і борби нас кличе!
В останній раз!

Дивіть: усі народи братні
Купають в поті зною лиця
І плодом праці благодатним
Вже крешуть жизнь собі нову,
І бистрою безпечною ходою
Спішать на волю золоту; —
А тілько ви одні, одні,
На скверній постели рабства,
Качаєтесь ліниві в сні, —
І кленете пророкови,
Що вас збудив до жертв і до житя, —
І допчете нетямущі свій цвіт,
Котрий від кілька соток літ
Аж нині розмаївсь з весною —
Сумною, тихою, красою.

Оттак-то власними руками
Ви гребете нам всім могилу,
І необачні кли́чете
Невідразиму смерти силу
На землю й на людство своє.
О, стямтеся! дивіть: по ній
Іде у слід розпука й гнів
І дій грядущих суд страшний —
І проклін внуків, правнуків!

Прокиньтеся!
Усі віки вас кличуть:
Прокиньтеся!
Могили вас взивають;
І вся земля від ставищ Пинська дичи
До за-карпатського розмаю,
Від Дону Святославича
До Сяну й тихого Буга,
Кидає скибу вам у вічі,
Ситну і потом і слёзою
И святою мучеників кровю,
Глаголючи: Прокиньтеся!

Прокиньтеся, раби Хозарів,
Рабй покірніі Варяг,
Рабй Оварів і Болгарів,
Все гнетені на всіх віках!
Прокиньтеся, раби Половців,
Котрих на вас ваш князь водив,
Підданіі Ляхів, Литовців,
Обніжжє Німців й Москалів! —
Прокиньтеся! Опамятайтесь!
В останнє голову зведіть,

Житє в останнє защищайте —
І честь народню бороніть!
Нехай старі богатирі,
Нехай катовані діди,
Нехай не многі слави дни,
І ляцькі ломані присяги,
Тюрма, Сибір і кнут Варяга,
Чеснота і батьків гріхи
І нинішні ліниві дни,
З усіма кривдами, усіми,
Нехай вам стануть пред очима!
І грянуть в душу вам громами,
І незатертими красками
Нехай там образ свій кровавий
Огняним долотом зариють!

Тоді займеться вам душа
Пекучим болем величавим,
Й огнем пречистим блисне вся
Свободи, просвіти і слави.
Тоді, як жизнь, полюбите
Те безталаннє житє
Народу свого, і з чола
Зітрете сміло ви гидке
Пятно покірного раба
І станете плечем по-уз плечé
За правду й волю разом всі,
І працею просвіти зажжетé
В народі огні всі благі;
І зацвите він щедротами
По межи рідними братами —
І здвигне вам в своїх серцях
Нерукотворний памятник,

Котрого не зруйнує враг
І не затре сотенний вік;
Памятник вдячности народу
За жизнь, просвіту й свободу.

Корнило Устиянович.

Згадай мене...

Згадай мене, мила,
Ранньою весною,
Як зівяне квітка
В тебе під ногою,
І засохне до весни́, —
Тоді мене, мила, спомяни!

Згадай мене, мила,
Як пташка заб'ється,
В залізную клітку
Сама розіб'ється
І загине без вини, —
Тоді мене, мила, спомяни!

Згадай мене, мила,
В тяжкую пригоду,
Як твоя обручка
Звалиться на воду
І не вийде з глибини́
Тоді мене, мила, спомяни!

Степан Руданський.

Як в сумерки...

Як в сумерки вечірний дзвін
Під темний вечір сумно дзвоне,
Як в вітром в поли плаче він,
А у діброві тяжко стогне, —
Тогди душа моя болить
Від смути, плачу по невірній,
А думка все туди летить,
Де вперш почув я дзвін вечірний,
Де вперше так я полюбив
Поля привольні та діброви,
Де вперше світ і радість вздрів, —
Та карі очи й чорні брови!
Проснеться все в души тогди,
Вечірний дзвін усе розбуде;
Сльоза пробє і від нудьги
Душа всі радости забуде.
О! тяжкий, дзвоне, твій привіт
Тому, хто милого не має;
Душа болить і меркне світ,
А серце гірше заниває.

Михайло И. Петренко.

Річка.

Чом річенько домашная
Так пливеш поволи?
Чом водиці не розлиєш
З берегів на поле?

Годі плисти самотою,
Час вже тугу збути:
Шуми, гуди фаленькою,
Щоб далеко чути!

— „Як же мені, рідний сину,
Не плисти поволі!
Високіі береженьки,
Ще й рівненьке поле.

Я би в фалю загреміла,
Та водиці мало;
За то гладке личко моє,
Чисте як зеркáло.

Були тучі, дощі, громи,
Води забреніли;
Що ж!... підрили береженьки,
Й воду сколотили.

Лучше плисти потихоньки,
Та певненьким ходом;
Оминати островоньки,
Каміня й колоди.

Так поплину тихо, смирно,
Без шуму, без горя;
З личком чистим, незмученим
Чей дійду до моря!“

Яків Головацький.

Думка в тюрмі.

Ой рано я, рано устану,
На яснеє небо погляну,
А небо, що синій кришталь...
А в серці важкий сум і жаль!

Всміхаєся небо і мінить,
Глядить на тюремнії стіни,
А стіни пожовкли — від сліз,
Що ними просякли на скрізь!

Ех, яснеє небо, чому́ ти
Глядиш так ве́село всміхнуте?
По що в ту проклятую кліть
Ти шлеш мні свій лю́бий привіт?...

Ту сльози — ти радість голосиш;
Ти вольности запах приносиш,
А тутки понура тюрма́ —
Могила тісна і німа!

Живий у могилу заритий
Гляджу я на світлом облитий,
На вольний, веселий той світ —
Кров жаром у жилах кипить!

За що мене в пута скували?
За що мені воленьку взяли?
Кому я і чим завинив?
Чи тим, що нарід свій любив?

Константин Паньковский

Бажав я для скованих — волі,
Бажав для нужденних я — долі,
І рівного права для всіх:
Се весь і єдиний мій гріх!

Іван Франко.

Коли б!

Коли б я знав, куда дівать
Свою журбу, велике горе;
Коли б зумів я одгадать,
Коли неправду правда зборе!
Коли б я знав, в кого достать
Води цілющої-живої,
Щоб рани серця заливать
Своєї матері старої!
Коли б я знав, де доля спить,
Коли б я знав, що Дніпр воркує,
Чого сердито він шумить,
Чого бурливо так хвилює?
Коли б я здужав розбудить
Братів, із тьми на світ підняти;
Коли б умів їх врозумить,
Як тяжко стогне наша мати!
Да ба! Не дав Господь міні
Душі могучої пророка,
Словес його не дав міні —
Не дав всевидящого ока!..

Олександер Кониський.

Побратимови

посилаючи єму пісні українські.

Дума.

От так, Николаю, Вкраінські вірлята
І веселять душу й серце загрівають;
От так, Николаю, руські соколята
То в голос то з тиха матери співають;
Аж мило згадати, як то серце бється,
Коли з України руськая пісенька
Так мило, солодко коло серця вється,
Як коло милого дівка русявенька.
Так го обнимає так до себе тісне,
Пригортає і любує,
І голубить і цілує,
І плеще і тішить,
І медочком дишить;
Що трохи не скажешь: пусти мене, пісне!
Ажь тут і небавком буйний вітер повине,
Гостинець вже инчий, от вже думку несе.
Несе й каже: — сю ніч степами гуляв я,
Нагулявшись до волі, по могилах лягав я,
Буцім то спочити — а то підслухати,
Як то стара бувальщина буде розмавляти:
Про давні літа,
Про давні часи,
Як слава гула
Світом в округи;
Про руських батьків,
Боярів, князів,
Про гетьманів, козаків.

І стане повідати з разу так мило,
З тиха й величаво, мов над морем цвила
Цвіт — доля любенько, потім голоснійше
Застогне, заплаче, що раз то сумнійше,
Сумнійше, страшнійше гукне, засковиче,
З під могил, казавбись, старих людей кличе: —
Щоби поспитати
Про спис, про шаблюку:
Щоби розвідати,
Про орду канюку,
Як руським тілом згодувалася;
Як руських крівлев напувалася;
Як руська шаблюка все ві витала,
І кривим зубом серце добувала;
В пущи вигідненько на нічліг стелила,
В воду — під могилу спати кладовила.
І знов згомонить ти нишком, мило — немно,
Як в сумрак вечірний, півсонно, півтемно;
І луну розпустить гень-гень долинами,
І гомоном шибне гень-гень дубровами;
Ні то комусь то десь там повідає:
Як то, колись то, красою засяє;
Як при Чорнім морі
Себе заквітчає;
В степах на просторі
Весело заграє;
Як в водах — Дніпрі
Змивсь, прибереся,
Легеньким крильцем
На Дніпр занесеся:
В тихенькім Дніпрі
Собі прилягнеся;
Крилоньками сплесне,

Стрясе, злопотить,
Під небо, до сонця
Гень гень полетить;
Під небом, край сонця
Сонічком повисне:
І буде літати,
І буде співати,
І о руській славі
Скрізь світу казати! — —

Маркіян Шашкевич.

До ворожки.

Ой лишенько бабусенько,
Серденько болить!
Навчіть мене, голубонько,
Що йому робить?
Куди гляну, серце вяне:
Красний божий світ,
Бринять всюди паняночки,
Як королів цвіт.
Піймав би я любесеньку, —
Принади нема,
Нема грошей-побрязкачів,
І вдачі кат-ма.
Поворожіть, бабусенько,
Дайте грошенят,
Куплю собі поле й хату,
Коней-соколят,
Приберуся в оксаміти
На диво панам,

Стукну, брязну підківками,
Словами додам.
Буде в мене принадонька,
Пташки налетять,
Клювати-муть принадоньку,
Мене звеселять.
А то лишко, бабусенько —
Принади нема,
Нема грошей-побрязкачів
І вдачі кат-ма.

Леонід Глібів.

Ідилля.

Як би ви знали, паничі,
Де люде плачуть живучи,
То ви б ідиллій не творили,
Та марне Бога б не хвалили,
На наші сльози сміючись.
За що, не знаю, називають
Хатину в гаї тихим раєм!
Я в хаті мучився колись,
Моі там сльози пролились,
Найперші сльози! Я не знаю,
Чи єсть у Бога люте зло,
Щоб у тій хаті не жило, —
А хату — раєм називають!

Не називаю йійі раєм,
Тоі хатиночки у гаі
Над чистим ставом край села.
Мене там мати повила

І повиваючи співала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину. В тім гаю,
У тій хатині, у раю
Я бачив пекло... Там неволя,
Робота тяжкая, ніколи
І помолитись не дають.
Там матір добрую мою
Ще молодую — у могилу
Нужда та праця положила.
Там батько, плачучи з дітьми,
(А ми малі були і голі)
Не витерпів лихої долі,
Умер на панщині. А ми
Розлізлися межи людьми,
Мов мишенята. Я до школи
Носити воду школярам;
Брати на панщину ходили,
Поки лоби їім поголили;
А сестри! сестри!... Горе вам,
Мої голубки молодії!
Для кого в світі живете?
Ви в наймах виросли, чужії,
У наймах коси побіліють,
У наймах, сестри, й помрете.

Міні аж страшно, як згадаю
Оту хатину край села!
Такії, Боже наш, діла
Ми творимо у нашім раї!
На твоїй праведній земли
Ми в раї пекло розвели,
А в тебе другого благаєм.

З братами тихо живемо:
Лани братами оремо
І їх слезами поливаєм.
А може й те ще.... ні, не знаю,
А так здається: — сам єси....
(Бо без твоєї, Боже, волі
Ми б не нудились в раї голі!)
А може й сам на небеси
Смієшся, батечку, над нами,
Та може радишся с панами,
Як править миром?! Бо дивись:
Он гай зелений похилився,
А он з за гаю виглядає
Ставок, неначе полотно,
А верби геть-геть по над ставом
Тихесенько собі купають
Зелені віти.... правда, рай?!
А подивися та спитай,
Що там твориться у тім раї?...
Звичайне, радість та хвала
Тобі єдиному, святому
За дивнії твої діла!

От тим то й ба! Хвали нікому,
А кров та сльози та хула,
Хула всьому! Ні, ні, нічого,
Нема святого на земли!
Мені здається, що й самого
Тебе вже люде прокляли.

Тарас Шевченко.

Ні зле, ні добре.

„Здоров, брате“! — А, здоров! —
„Що ж ти так змінився“?
— А не диво, брате мій, —
Бо я оженився! —
„Слава Богу!“ каже той.
— Ні, не слава Богу:
Моя жінка і бридка́,
І крива на ногу. —
„То зле, брате!“ каже той.
— Ба ні, не зле, брате!
Бо за нею я як чорт
Зробився богатий;
Славну хату збудував,
Ходив у дорогу!...
„Слава Богу!“ каже той,
— Ні, не слава Богу!
Воли згинули в Криму,
До дому вернувся, —
Аж і хата у вогні!
І хати позбувся.....
„То зле, брате!“ — Ні, не зле! —
Як хата горіла,
То і жінка там моя
В вогні околíла. —

Степан Руданський.

Туга за родиною.

В чужиноньці загибаю,
Марно житя йде,

За родинов поглядаю,
Ах, де ж она, де?
О мій Боже милостивий,
Верни мя домів,
Най почую ще раз милий
Звук родинних слів!
Відтам лекше вітер віє,
Де родинний край,
Там онакше вечерів,
Там то щастя рай;
Тож туда мя гадка тягне,
Тож не маю сна,
Поки серце там не лягне,
Не усхне слеза.
Ви, моі родинні ниви,
Коли ж знов до вас
Пригорнуся і щасливі
Будем снити враз
О любощах і о доли
Своі вітчини,
Ци не вернуться ніколи
Часочки весни?
Як маються повертати,
Скажіть ми, скажіть!...
Бо ж горести потішати
Ніт поради, ніт!...
Ой тогди буде милійше
Хоть і в чужині,
Коли літко щасливійше
Зійде вітчині.

Іван Гушалевич.

Маруся.

„Я знаю, Марусе, дівочу натуру“ —
Так мати старая казала дочці —
„І я дівувала, була молодою;
Тогди парубки все були молодці;
На грищі співала, на досвітках пряла,
На улиці часом до світа гуляла....

А бувало, стане скучно,
Серце ниє да болить,
В грудях важко; плачеш плачеш....
Божий світ не веселить!...
У садку пташки щебечуть,
По степу цвітуть квітки:
Як послухаєш, як глянеш,
Плачеш Бог-зна од чого!...

І знати не знала, чого я бажала!
І все було, доню, я так сумувала,
Поки твій отець мене кохати не став,
Поки з моім любим нас піп не звінчав...
Кинь лихом об землю, та будь веселенька!“
І думає дочка, схилившись до неньки:
„Чом доси мене ще ніхто не кохав?“

Евгений Гребінка.

Ах, як же в світі не жити!

Під вечер на весні, як все віджило
Трави зелені буяють,
І в очах діда старого зацвило,
Хоть ледви кости змагають.

Сів він під липу мов та купина,
Бородов вітрик играє,
А побіч него малая дитина,
Цвітки-первістки збирає.

І дідо смотрить, вдивився на внуку,
Як она цвіточки вяже,
Простер сухую, дряхлаву руку,
Тай слабим голосом каже:

„Ходоньки рибко, ходи ід мені!
Про тебе хочеся жити;
Батька не маєш, не маєш нені,
Комуж тя пташко тулити?“

„Ох, бач, нікому, як мені старому,
Що то над гробом трясуся,
Ходоньки к мені! бо вже потому
І я в ті трави завюся.“

„В трави завюся, не відозвуся,
Хоть ти закличеш на мене,
Хиба у той час в земли зворохнуся,
Як ти забудеш про мене.“

„Ох ні, дідусю! у земли хроби,
Що би ви тамонь ділали?
Бозя не дасть такоі хороби:
Они-б вам спати не дали.“

Ох ні, дідусю! я назбирала,
Найкращих цвіточків нині;
Кому-ж би цвітки тіі давала,
Сли вам не бути в хатині?

Дівча старому защебетало,
І на колінах повисло,
Обіруч діда щиро обняло,
Личка до груди притисло.

Щасливий дідо, яв свою внуку
До груди сухої тулити,
І мовить, забувши на старість-муку:
Ах, як же в світі не жити!...

Евгений Згарський.

Не завидуй.

Не завидуй багатому,
Багатий не має
Ні приязні, ні любови, —
Він все те наймає.
Не завидуй могучому,
Бо той заставляє.
Не завидуй і славному,
Славний добре знає,
Що не його люде люблять,
А ту тяжку славу,
Що він кровю та сльозами
Вилле на забаву.
І молоді як зійдуться,
То любо та тихо
Як у раі.... а дивишся —
Ворушиться лихо!

Не завидуй же нікому,
Дивись кругом себе:
Нема раю на всім світі,
Хіба що на небі.

Тарас Шевченко.

На чужині.

Буковино моя мила,
Мій солодкий краю,
Як на тебе сиротина
Нишком погадаю,
То заплачу жалібненько
На чужій сторонці,
Бо тут вяну і всихаю
Як листок на сонці.

Рідне слово тут не чую,
Пустка тут усюди,
Тут не наші щирі, руські,
Но чужії люде.
Тут ні друга, ні родини,
Ні рідної хати,
Тяжко, Боже, на чужині
Вік свій вікувати.

Тут про діла казацькії
Звістки не зачуєш,
Тебе дівча́ не розважить
Тут, як засумуєш;

Тут і пісні не так складно
Як у нас співають,
Тут мов в путах у залізних
Танцюють — гуляють.

Тут і гори не таківські
Як наші високі,
А ліси ті чужинецькі
Не наші широкі;
Тут пташата не співають
Весною лугами,
Тяжко, Боже, та чужими
Жити сторонами!

Як би крильця соколові
Мав я сиротина,
Полетів би, де зелена,
Люба Буковина,
Де Прут, Черемш, де Бистриця,
Де гори Карпати...
В Буковині мило жити,
Мило й умерати.

В Буковині любо, мило,
Наче в Божім раю;
Як тебе я рідний краю
Серденько згадаю,
То заплачу на весь голос
На чужій сторонці,
Бо тут вяну і всихаю
Як листок на сонці.

Данило Млака.

До молодежи.

На вас, завзятці — юнаки,
Борці за щастя України,
Кладу найкращіі думки,
Моі сподівання єдині.

В вас молода ще грає кров,
У вас не знівечені сили,
Не вигасла в души любов
Не підкупна за люд похилий.

Не занехайте ж ви єі,
Не розгубіть по світу всує,
Нехай вона ваш дух гартує
У невсипущій боротьбі!

Бо стоголовий людський кат
Лютує — дужчає що днини...
Не можна тратить і хвилини,
Поки ще стогне темний брат.

Поки живий, мерщій несіть
Сліпому світиво просвіти,
І в серце, смертію повите,
Живу надію закропіть.

Вшануйте рідну єго річ,
Назвіть без хитрощі своєю,
І розженіте над землею
Ви непрозору, глупу ніч.

Най кат жене, а ви любіть
Свою окрадену родину, —
За неї сили до загину,
А навіть душу положіть.

Гетьманець.

Глек.

(Посвящено Грицькові Основяненкові).

Йшов Глек Петро, уже пізненькою добою,
Від панотця, та й так балакав сам з собою:
„Ні, ні, панотче, ні! щоб помилився,
Та не в своїй я хаті опинився...
Ні, ні! сього не буде вже зо мною!...
Доба, бач, пізня... та й сею добою,
Хоч трохи, бач, і випив, сількось! дочвалаю,
Таки до хати... вже і мріє із за гаю!
Ось! Божії на небі зірочки,
Мов на Великдень в церкві свічечки,
Дна за другою блись та блись
А далі всі і занялись!...
А онде й молодик! здоров був, молодиче!
Еге! чи він то чує, як його хто кличе!
Заліз собі за хмару, та й куня! —
Та де то я? отсе іще пеня!
Он-там щось бованіє мов стіжки...
Так не стіжки...е, бачу, могилки!
Се гробовище, бачу! онде мріє
Й зелений хрест — старий там сотник тліє!
Та що то був з його колись за чоловік!
І довго жив: таким дай Боже й довгий вік!

В неділю, в свято з позаранку
Отсе ворота і оддзяпить:
Иди, иди хто тільки втрапить —
Є всякому горілки чарка,
Й усе! Е, вже таких, мабуть, нема на світі!
Хоч, так-таки, перебери в усім повіті,
Хоч з свічкою шукай, нема таки, нема!
А вже умá того було в нього, умá!...

А осьдечки й Семен Патика.
Хоч голова була й велика,
Та розуму вділив Господь йій трохи:
Все жінки було слуха він Явдохи!
Чи до людей пійти, чи жито жати,
Чи-то другая де яка робота:
Ну, так що вже не вийде було з хати,
Не тільки щоб без жінки за ворота:
Воно-б то й чудно, а в людей бувае! —
Е! не такий був Опанас Куліш:
То, бачиться, лежить він в ліву руку...
Голінний вдався на усяку штуку:
Чи віз, чи колесо, чи-то леміш
Полагодить тобі, або сокиру, —
До його йди: він вже такий.... хоч що утне!
З біди нераз визволював він і мене,
Та й шли до його із усього миру!
А його жінка ще к тому й знахорювала,
Та таки-так, що де-кому і помагала.
Побіля його и Юхим Стонога:
Так, ні-завіщо згинув він, небога!
Поки не встарівся, було завзяття,
Була худобинка, і люди поважали!
А як на старість поховав він зятя,

Й дочку, так таки те, що від печали,
Та й так — від чого, хто його вже знає —
Що дня, сердега, він в шинок було чвалає...
Не то щоб сам він пив — він і людців частує —
Так, бач, було вже дуже часто чимчикує!
А далі ні-завіщо звівся...
Зімою якось запізнився —
(Та і лиха ж була година!)
Закляк сердега в хуртовині...

Он-там, біля верби, Олекса Шпичка:
Русявий чоловік, а хата не величка,
І по сусідству жив — кумедний чоловік!
Ну так, що в вигадках пройшов його ввесь вік...
І видумав він на своїм віку чимало,
Та все за ним собі в могилу почвалало.
Отсе було сидить він в мене, або в кума, —
Всі торохтять, а він тихесенько... все ду́ма!
А там, глядй! по своєму млин і змайструє:
„Та се не млин!“ з розумних де-хто було каже;
„Ні, ні...“ Москаль народові було толкує.
А млин тобі, як дьогтем він його підмаже,
Як піде було драть — і вітру мов не має,
Дере він, крилами як той орел махає!
Отсе майстри: „Навчи, будь ласкав!“ та с поклоном!
А він: „От Бог зна що! хиба воно так трудно?
Подумай лишень сам! хиба подумать нудно?
А вже навчить не вмію! бий хоч макогоном!“
Не тільки те, й узла по нашому не звяже,
А все по своєму: „На те і розум!“ — було каже —
„Тче і паук, таку як батько, павутину!“
Таківський був! отже пішов у домовину...

В отсім кутку Лящі: їх на селі
Було не трохи: отже всі в землі!
Оден з них... Павло... так той аж в манастир
Пішов, до Києва, тай у ченці постригся:
Спасенний чоловік!... вже може й присвятився...
Як зійдуться було, та як почне псалтир —
Е! вже письмо, покійник, знав він дуже! —
Воно, хто його зна, що він таке читає,
Так сльози котяться, й мороз всього проньмає...
А він собі чита, йому й байдуже!
Як в Київ раз прийшло наших з села чимало,
З ним бачився наш Федір Покотило:
„Не те (казав) вже і в ченцях, як то бувало!“
Уремя-б то усе переробило!...

Всі полягли! садки, ставки і хати,
И діток покинули, хто був жонатий! —
Тут матінка моя й покійник батько:
Од них малим зостався я, й мене
Приняв Михайло Квач, покійний дядько:
Його за те Бог в царстві спомяне!
Е, вже таких нема, вже вивелись меж нами!
Він з Запорожя був, та як було почне
Про старину... вже вивелись такі меж нами...
Він взяв мене, довів до розуму, женив...
Бог дав було й діток, та в світ пустив
Не на довго... і жінку розлучив зо мною...
Упять я на світі зостався сиротою...“
Так Глек старий балакав дуже, далі тихше,
А там замовк, схилився на могилу...
До церкви вранці йшли — до його, він не дише:
Взяли, тай положили в домовину.

Амвросий Метлинський.

Дівоча правда.

Сонце вставало; скрізь на небі чисто,
Де-не-де хмарка гуляла по волі,
Тихо в діброві, тільки лéдви листом
Щось розмовляла висока тополя.
„Слухай, козаче!“ говорить дівчина:
„Як одно сонце у неба святого,
Так ти, мій любий, вірная дружино,
Один у мене, і нема другóго.
Сонце сідало; скрізь на небі чисто,
Місяць зза гаю випливав по волі,
Тихо в діброві, тільки лéдви листом
Щось розмовляла висока тополя.
А вже другóму казала дівчина:
„Як один місяць у неба святого,
Так ти, козаче, вірная дружино,
Один у мене, і нема другóго.“

Невідомий.

Вівця та газда.

По раз другий в однім році
З вівці газда руно брав;
Тихо лежала на боці,
Но як з вовнов шкіри вдрав,
Як Валаама ослиця
З болю чудом прорекла:
Чоловіче, я не криця,
От з мене кров потекла!

Не муч же мя так без міри
Тому, щом бидля просте́,
Як не стане на мні шкіри,
На чім вовна поросте?

Лука Данкевич.

Коханнє.

„Серденько, бабусю! Чи правда, що кажуть,
Буцім полюбити треба на вікý?...
Да не тогді, кажуть, як руки вже звяжуть....
Не знаю, де чула я мову таку,
Тільки знаю — чула сю мову давненько.“

— „Перехрестись, серце! Нехай Бог боронить,
Щоб ти полюбила кого до вінця!
Та любов до лиха та до сліз доводить,
Та ще й до другóго гіршого кінця....
Щоб його й не чути тобі молоденькій!“

„Чудні твої речі, бабусю рідненька!
На що й вік дівочий, коли не любúть?...
А як-же полюбить горяче серденько,
Дай раду, бабусю, що тогді робúть....
Від щирой любові є зілля на світі?“

— „Зілля від усього є на світі; наче
Ти й досі не знаєш... Галю, схаменись!
Чи заболить серце, чи думка ледача
У голову зайде — щиро помолись:
Сим зіллєм на світі всьо можна лічити.“

Давно заховалось сонце за горами;
Пливе білолиций по небу тихенько,
У селі і в полі усе давно стихло,
Тілько не стихає в гаю соловейко.
По улиці тихо козак чорнобривий,
Накинувши злегка свитину на плечі,
Іде до дівчини.... В гаю зелененькім
Так гарно та любо соловей щебече!
Підходить тихенько до милої хати,
Заглянув в віконце — забилось козаче!
На вколішках Галя перед образами
Стоїть, як дитина, та гіркими плаче.
Обомлів чорнявий. „Що се Галі сталось?
Чи вжеж тії сльози — дівочі хімери!...“
Постукав в віконце — Галя заховалась....
А потім тихенько заскрипіли двері.
Побіг... обнялйся; тілько слізоньками
Козацького серця огонь Галя тушить,
А козак чорнявий цілує, милує,
Щирим цілуваннєм теплі сльози сушить.

Свище соловейко в гаю зелененькім;
Скоро за горами сонечко проснеться —
А Галя, обнявшись, с козаком гуляє,
Гуляє, заплаче — і знову сміється.

Кузьменко.

Гамалія.

„Ой нема, нема ні вітру, ні хвилі
Із нашої Украіни!
Чи там раду радять, як на Турка стати, —
Не чуємо на чужині.

Ой повій, повій, вітре, через море
Та з Великого Лугу,
Суши наші сльози, заглуши кайдани,
Розвій нашу тугу!

Ой заграй, заграй, синесеньке море,
Та під тими байдаками,
Що пливуть козаки, тілько мріють шапки,
Та на сей бік за нами.

Ой Боже наш, Боже! хоч і не за нами,
Неси ти їх з України;
Почуємо славу, козацькую славу
Почуємо, та й загинем!"

От-так у Скутарі козаки співали;
Співали сердеги, а сльози лились;
Лилися козацькі, тугу домовляли.
Босфор аж затрясся, бо з-роду не чув
Козацького плачу; застогнав широкий
І шкурою, сірий бугай, стрепенув,
І хвилю, ревучи, далеко-далеко
У синєє море на ребрах послав.
І море ревнуло Босфорову мову,
У Лиман погнало, а Лиман Дніпрові
Тую журбу-мову на хвилі подав.

Зареготався дід наш дужий
Аж піна з уса потекла.
„Чи спиш, чи чуєш, брате Луже?
Хортице сестро?"
Загула
Хортиця з Лугом: „Чую, чую!"
І Дніпр укрили байдаки,
І заспівали козаки:

„У туркині, по тім боці,
Хата на помості.
Гай, гай! море, грай!
Реви, скелі ламай!
Пойідемо в гості.

У туркині у кишені
Таляри-дукати.
Не кишені трусйть
Йідем різать, палить
Братів визволяти.

У туркині яничари
І баша на лаві.
Гай ги, вороги!
Ми не маєм ваги!
Наша воля й слава!“

Пливуть собі співаючи;
Море вітер чує,
Попереду Гамалія
Байдаком керує.
Гамаліє, серце мліє:
Сказилося море.
Не злякає! — і сховались
За хвилі — за гори!

Дрімає в гаремі, в раю Византія,
І Скутар дрімає; Босфор клекотить,
Неначе скажений; то стогне, то виє:
Йому Византію хочеться збудить.
„Не буди, Босфоре: буде тобі горе!

Твої білі ребра піском занесу,
У мул поховаю! (реве синє море)
Хиба ти не знаєш, яких я несу
Гостей до султана?“

Так море спиняло,
(Любило завзятих чубатих Славян).
Босфор схаменувся. Туркиня дрімала.
Дрімав у гаремі ледачий султáн.
Тілько у Скутарі, в склепу, не дрімають
Козаки сердеги. Чого вони ждуть?
По своїому Бога в кайданах благають, —
А хвилі на той бік ідуть та ревуть.

„О, милий Боже Украіни!
Не дай пропасти на чужині,
В неволі вольним козакам!
І сором тут, і сором там —
Вставать з чужої домовини,
На суд твій праведний прийти,
В залізах руки принести,
І перед всіми у кайданах
Стать козакові....
— „Ріж і бий!
Мордуй невіру бісурмана!“
Кричить за муром. Хто такий?
Гамаліє, серце мліє:
Скутар скаженіє!
„Ріжте, бийте!“ на фортеці
Кричить Гамалія.

Реве гарматами Скутара
Ревуть, лютують вороги;
Козацтво преться без ваги, —
І покотились яничари.

Гамалія по Скутарі —
По пеклу гуляє,
Сам хурдигу розбиває,
Кайдани ламає.
„Вилітайте, сірі птахи,
На базар до паю!“
Стрепенулись соколята,
Бо давно не чули
Хрещеної тії мови.
І ніч стрепенулась:
Не бачила, стара мати,
Козацькоі плати.
Не лякайся, подивися
На бенкет козачий!
Темно всюди, як у будень,
А свято чима́ле.
Не злодіі з Гамалієм
Їідять мовчки сало
Без шашлика. „Засвітимо!“
До самоі хмари
З щоглястими кораблями
Палає Скутара.
Византія пробуркалась,
Витріщає очі,
Переплива на помогу,
Зубами скрегоче.

Реве — лютує Византія
Руками берег достає;
Достала, зикнула, встає —
І на ножах в крові німіє.
Скутар, мов пекло те, палає
Через базари кров тече,

Босфор широкий доливає.
Неначе птахи чорні в гаї,
Козацтво сміливо літає.
Ніхто на світі не втече!
Огонь запеклих не пече.
Руйнують мури, срібло-злото
Несуть шапками козаки
І насипають байдаки.
Горить Скутар, стихá робота,
І хлопці сходяться; зійшлись,
Люльки з пожару закурили,
На байдаки, — та й потягли
Рвучи червоні гори — хвилі.

Пливуть собі, ніби з дому,
Так буцім гуляють,
Та, звичайне Запорожці,
Пливучи співають:

„Наш отаман Гамалія
Отаман завзятий,
Забрав хлопців та й поіхав
По морю гуляти, —
По морю гуляти,
Слави добувати:
Із турецькоі неволі
Братів визволяти.
Ой, прийіхав Гамалія
Аж у ту Скутару, —
Сидять брати Запорожці,
Дожидають кари.
Ой, як крикнув Гамалія:
„Брати, будем жити, —

Будем жити, вино пити,
Яничара бити,
А курені келимами,
Оксамитом крити!“
Вилітали Запорожці
На лан жито жати;
Жито жали, в копи клали
Гуртом заспівали:
„Слава тобі, Гамаліє,
На ввесь світ великий, —
На ввесь світ великий,
На всю Україну,
Що не дав ти товариству
Згинуть на чужині!“
Пливуть, співаючи; пливе
Позад завзятий Гамалія:
Орел орлят мов стереже;
Із Дарданелів вітер віє,
А не женеться Византія:
Вона боїться, щоб чернець
Не засвітив Галату знову,
Або гетьман Іван Підкова
Не кликнув в море на ралець.
Пливуть собі, а із-за хвилі
Сонце хвилю червонить;
Перед ними море миле
Гомонить і клекотить.

Гамаліє, вітер віє.....
Ось-ось наше море!...
І сховалися за хвилі, —
За рожеві гори.

Тарас Шевченко.

До Данта.

Прочитавши його поему „**Пекло.**“

Хто не знає, Данте, твого горювання,
Той і твого пекла страшного не взнає:
З твого серця вийшли ті оповідання.

В праведному серці той огонь палає,
Що палить у пеклі душі беззаконні.
В мученому серці холод побиває

Рожевії квіти, пишні, благовонні,
Що гинуть без сліду, що, мов сон, зникають,
Оставивши в серці болі невимовні.

Нехай усі люде тії болі чують;
Нехай усі землі, всі язики знають,
Як великі душі за ввесь мир горюють.

Панталеймон Куліш.

Вітер.

Чого вітре, чого буйний
Дмеш на Україну?
Вона і так обідрана,
Вона сиротина.
Було колись і в нас тепло,
Було — да пропало,
Засвистіла хуртовина
І холодно стало.

Стихни вітре, схаменися,
В нас нема кожу́ха,
Не руш хмари, дощу треба,
Бо буде засуха.
Нехай поля Украіни
Знов зазеленіють;
Начинають жита́ сходи́ть, —
Нехай же поспіють.
Не вій вітре од півночи,
Ми тебе благаєм,
Бо спинити, запретити
Ми сили не маєм.
Повій вітре тихесенький
З-за синього моря,
Да принеси в Украіну
Козацькую волю!

Ѳ. Я. Вернволя.

Пречиста Діво радуйся Маріє!

У сине море сонце ясне тоне,
І своє світло ніби кров червоне
По всій країні доокола сіє, —
А там зазульку в гаю десь чувати,
А там звіночок став селом кувати,
Там в борі вітер листьом шелевіє:
Пречиста Діво радуйся Маріє...

Пречиста Діво радуйся Маріє!
Он молод жовняр ляг си на мураві,
Личко студене, шати му криваві,

Розстрілен нині. Бо самий не вміє, —
Камратя яму темну му вкопали,
І на спочинок бідного в ню склали,
Уже не скаже, як звінок запіє:
Пречиста Діво радуйся Маріє...

Пречиста Діво радуйся Маріє!
Під плотом сіла одовиця-мати,
До себе тулить бідне сиротяти,
І плаче ревне, серденько йій мліє, —
Ба вже не плаче, вже і не голосить,
Склонила голов, більше не підносить,
Зорниці плачуть, а звінок німіє:
Пречиста Діво радуйся Маріє...

Пречиста Діво радуйся Маріє!
Там онде блудить сплакана дитина,
Без тата, мами, бідна сиротина,
Нічо не йіло, душечка му мліє, —
І хоче в хату бідня навернути,
Господар псами тровить єго, чути:
Верескло, впало, кров ся з ніжки лиє.
Пречиста Діво радуйся Маріє...

Пречиста Діво радуйся Маріє!
Бо я не можу, вшак я маю душу!
І чути мушу, і дивити мушу,
Що тут на світі, ах, тутки ся діє, —
Да як до гробу зложуть моє тіло,
Де темно, тісно, студено, зотліло,
Де нич не плаче, де усе німіє:
Пречиста Діво радуйся Маріє!

Осип Федькович.

Українська мельодія.

„Ні, мамо, не можна нелюба любить!
Нещасная доля із нелюбом жить.
Ох тяжко, ох важко з ним річ розмовляти!
Хай лучче я буду ввесь вік дівувати!“

— Хіба ж ти не бачиш, яка я стара?
Міні в домовину лягати пора.
Як очи закрию, що буде с тобою?
Останешся, доню, одна, сиротою!

— А в світі яке є житя сироти?
І горе і нужду терпіти-меш ти.
Я, дочку пустивши, мовляв, на поталу,
Стогнать під землею, як горлиця стану.

„О мамо, голубко, не плач, не ридай,
Готуй рушники і хустки вишивай!
Нехай за нелюбом я щастя утрачу;
Ти будеш весела, одна я заплачу!“

Ген там на могилі хрест Божий стоїть,
Під ним рано й вечір матуся квилить:
— О Боже мій милий, що я наробила!
Дочку, як хотіла, із світа згубила! —

Евгений Гребінка.

Виргилієва Енеіда.

Уривок з четвертої книжки.

Латинцъ ладяться в похід на Енея.

О музо, панночко Парнаська!
Спустись до мене на часок;

Нехай твоя научить ласка,
Нехай твій шепче голосок,
Латинь к війні як знаряжалась,
Як армія їх набіралась,
Який порядок в війську був;
Всі опиши мундирі, зброю,
І казку мні скажи такую,
Якої ще ніхто не чув.

Бояри в миг скомпонували
На аркуш маніхвест, кругом
По всіх повітах розіслали,
Щоб військо йшло під коругов;
Щоб голови всі обголяли,
Чуприни довгі оставляли,
А усе в півлокоть би тирчав;
Щоб сала і пшона набрали,
Щоб сухарів понапікали,
Щоб ложку, казанок всяк мав.

Все військо зараз розписали
По різним сотням, по полкам,
Полковників понаставляли,
Дали патенти сотникам.
По городам всяк полк назвався,
По шапці всякий розличався,
Вписали військо під ранжир;
Пошили сині всім жупани,
На спід же білії каптани,
Щоб був козак, а не мугир.

В полки людей розпреділивши
І по кватирям розвели,

І всіх в мундири нарядивши
К присязі зараз привели.
На конях сотники финтили,
Хорунжі усики крутили,
Кабаку нюхав осаул;
Урядники з отаманами
Новими чванились шапками,
І ратник всякий губу дув.

Так вічної памяти бувало
У нас в гетьманщині колись,
Так просто військо шиковало,
Не знавши: стій, не шевелись!
Так славнії полки козацькі:
Лубенський, Гадяцький, Полтавський
В шапках було як мак цвітуть;
Як грянуть, сотнями ударять
Перед себе списи наставлять,
То мов мітлою все метуть.

* * *

Не хмара сонце заступила
Не вихор порохом вертить,
Не галич чорна поле вкрила,
Не буйний вітер се шумить:
Се військо йде всіми шляхами,
Се ратне брязкотить збруями,
В Ардею город поспіша.
Стовп пороху під небо вється,
Сама земля, здається, гнеться;
Енею! де тепер душа?

Тут військо кіннее валилось
І дуже ручее було;

Отаман звався Покотилос,
А осаул Караспуло.
Се греческії проскиноси,
Із Біломоря все пендоси,
З Мореа, Дельта, Кефалос;
Везли з собою лагомини,
Оливу, мило, риж, маслини,
І к а п а м а, к е б а б к а л о с.

Цекул Пренестський коваленко
В Латію з військом также пхавсь;
Так Сагайдачний з Дорошенком
Козацьким військом величавсь.
Оден з бунчуком перед ратю,
Позаді другий пяну братю
Донським нагаєм підганяв.
Рядочком йіхали гарненько,
З люльок тютюн тягли смачненько,
А хто на коніку куняв.

За сими плентавсь розбишака
Нептунів син, сподар Мезап,
До бою був самий собака
І лобом бився так, мов цап.
Боєць, ярун і задирака;
Стрілець, кулачник і рубака,
І дужий був з його хлопак;
В виски було кому як впнеться,
Той на сухо не оддереться;
Такий Ляхам був Залізняк.

* * *

Не можна далебі злічити,
Які народи тут плелись,

І на папір сей положити,
Як, з ким, коли, відкіль взялись.
Виргилій, бач, не нам був рівня,
А видно, що начухав тімя,
Поки дрібненько описав.
Були Сутульці і Сиканці,
Аргавці, Лабики, Сакранці,
Були такі, що враг іх зна.

Така то збірниця валилась,
Енея щоб побити в пух;
Уже Юнона де озлилась,
То там запри кріпкенько дух.
Жаль, жаль Енея неборака,
Коли його на міль, як рака,
Зевес допустить посадить!
Чи він ввільне од сей напасти,
Побачимо те в пятій части,
Коли удасться змайстерить.

Іван Котляревський.

До землячки на чужині.

Українко, рідна сестро,
Пташко полохлива,
Куди се тебе замчали
Необачні крила?
Перед тебе щасна доля
С карими очима,
А довічная неволя
Стоіть за плечима.

Полинула в чужу землю
З рідної Вкраїни,
Проміняла рідну семю
На чужу чужину.
Веселися, утішайся,
Поки молоденька,
Нехай тужить по дитині
На Вкраїні ненька.
А як брови полиняють,
Личенько змарніє,
Щиміти-ме вбоге серце,
Поки занімієе.
Щиміти-ме серце вбоге,
Що рідну родину
Проміняла на зрадливу,
Невірну дружину.
Гірка, гірка серцю зрада
Дома, на Вкраїні,
А ще гірша, а ще тяжша
На чужій чужині.
Будеш плакать, в землю битись,
Долю проклинати,
Не почує, не розважить
Старенькая мати.
Ой нехай вона не чує,
Ой нехай не знає,
Як дитина погибає
У чужому краї.
Лягай мати спочивати
В темну домовину,
Не вернеся безталанна
Дочка на Вкраїну.

Т. Вешняк.

Наша надія.

Олександрові Я. Конiському.

Замовкли бандури — оглухли мабуть,
Ні співу, ні думи в хуторах не чуть;
Лише по могилах голосить ворон
Козачої слави старої гомон.
О руська земле, о рідна моя!
Чи прийдем коли ми ще раз до коша?

Де ділись — заділись ті давні часи,
Славетні гетьманські, — де счезли вони?
Бувало отаман як скликне на бій,
Чубаті хмарами злетілись як-стій.
О руська земле, о рідна моя!
Чи верне — поверне та слава твоя?

В кайданах, в неволі козача семя:
По дворах шляхетських у наймах сестра,
А син на послугу пішов Москалям, —
На глум і на посміх своім ворогам.
О руська земле, о рідна моя!
Коли вже скінчиться неволя твоя?

Прокиньтеся, діти! наспів вже той час,
„Заплакана мати“ вже кличе на вас,
Щоб стать односердне за діло святе,
А слава та давня ще нам розцвите.
О руська земле, о рідна моя!
Та вже ми прийдемо ще раз до коша!

Остап Левицький.

Добридень.

Умилась, прибралась, як цвітка у маю —
Чогось задумалась.... сидить.
І сонечко встало і пташки гуляють;
Вна чує і видить — мовчить...
На руку біленьку голівку склонила,
На личеньку смуток явивсь;
Щебетала вчора — нині затужила,
Ох, сон бо недобрий приснився!
Їй снилось, що милий єі сокіл ясний,
Весело, роскішно гуляв;
З другою любився, а на ню нещасний
Забув, і покинув — сміявсь!
„Ох, соколе мій миленький,
„Де ж ти, друже мій вірненький,
„Сю нічку гуляв?
„Прийди жаль мій розігнати,
„Прийди серце розважати —
„Ох, коби ти знав!...
„Сама бідна я думаю,
„Сама плачу, поглядаю
„На зелений луг.
„Ох, ти пташко моя мила,
„Скажи, щоб я не тужила,
„Де мій вірний друг!..“
Тай зітхнула — похилилась
Рожа молоденька;
Не вглянула, лиш почула:
„Добридень миленька!...“

Ілляріон Грабович.

Козачий кістяк.

Присвячено С. А. Ш. на спомин столітку зруйнованя Січі.

Налігши над плугом
Оре хліборо́б,
І піт краплистий
Укрив йому лоб;
Аж ось захрустіло
І плуг зупинивсь,
Під леміш широкий
Кістяк підхопивсь.
Спинився плугатир,
Кістки розрива
І ба́чить: у купі
І ша́бля крива
І зі́ржене ржою
Спіса остріє....
Вся зо́руя козацька
До крихти гниє....
І вже свою ниву
Плугатир заба́в,
Бо сум йому дивний
Чоло обгорнув.

— А гей ти, плугатир,
А гей працьовник!
Чого головою
Так сумно поник?
Які тебе думи
Зненацька взяли,
Від рілі, від плуга
Куди завели?

— А гей, роботяга,
А гей, неборак!
Про волю згадавши
Міркуєш ти так:
„Отсіі останки,
Що стліли на вік,
Се бу́в колись справді
Живий чоловік;
Се бу́в колись лицар,
Гетьманець-козак,
За нас, хліборобів,
Завзятий вояк!
І може хоть часом
І нужди зазнав,
За те на степах він
По волі гуляв,
І гордої шиї
В ярмо не хилив,
І в праці нагальній
Себе не морив,
І доля козача
Була золота,
І здобич і слава
І воля свята!“

— А гей ти, плугатир,
А гей ти, небож!
Зба́гнуть сеє диво
Мабуть ти негож!

Козацька та слава
І воля свята, —
Даремна була то
Лише суєта!
Бо теє козацтво
Навикши бурхать,
Не вміло свободи
Других шанувать;
І з того ж козацтва,
З єго старшини
На лихо Вкраіні
Вродились пани.
За-ради користі,
За-ради чинів
Пани відреклися
Від менших братів;
І все те, за віщо
Під шум корогов
Сто ріками довго
Лилась у нас кров —
Свободу Вкраіни,
Народнюю честь
І волю поспільства
І все, що но єсть,
Усе те продали
Люди-пани,
Своєі родини
Ледачі сини!
Минули, мій друже,
Козацькі часи,
Пропали гармати,
Шаблі і списи,
Зоставивши слави
Крівавоі шум
Та тяжке кріпацтво
На горе і глум!...
Покинь же, небоже,
Думки золоті,
Притисни у серці
Чутоби святі,
Та в руки жорстокі
Чепігу бери,
Та землю стернисту
На жито ори!
І хлібом, здобутим
У поті лиця
Згодуй для Вкраіни
Синка-молодця.
І замість козацьких
Рушниць та шаблюк
Нехай він береться
Мерщій до наук.
Нехай він доходить
Умом молодим:
Чого і звідкіля
Так гнітом важким
Гнітить нас недоля?
Нехай допита:
Чого Украіна
Кругом сирота?
Чого відреклися
Від неі пани,
Чого родовищем
Гордують вони?
Чого за панами
Пішли і попи,

. . . . . .
Зоставивши нидіть
Народ в самоті,
У нуждах великих,
В густій темноті?
І як з отих злиднів
Народ ратувать,
І як Україну
З зневаги піднять?
От так то, до правди
Направивши ум,
Нехай набереся
Він провідних дум,
Та борючи духом
Праці тягарі,
Нехай загартує
Він серце в добрі
І правді твердій,
Нехай виступає
В поход молодий
І щастєм розсвітить
Людськеє житя!
Ото йому поле
До герцо-битя!
Міжлюдськая кривда,
Ото єго враг;
Народнеє щастє,
То лицарський стяг;
Високая думка,
Ото єго міч,
То сила до бою, —
А чесная річ,
Ото єго зброя!...

Гей, друже мій темний!
Над силу ума
Вже дужшої сили
Й на світі нема!
І треба нам, друже,
У тямку те взять,
Що вчена громада —
Могучая рать.
Як стануть у славу
Такі вояки,
То більш поратують,
А ніж козаки.

Василь Лиманський.

Пан та собака.

На землю злізла ніч..... нігде ані шиширхне,
Хиба то декуди крізь сон що небудь пирхне.
Хоч в око стрель тобі — так темно на дворі:
Уклався місяць спать, нема ані зорі,

І ледви крадькома яка маленька зірка
З за хмари вигляне, неначе миш з засіка.
І небо, і земля — усе одпочива;
Все ніч під чорною запаскою хова!
Оден Ряб'ко, оден як палець, не дрімає:
Худобу панську, мов брат рідний, доглядає.
Бо дармо їісти хліб Ряб'ко наш не любив:
Їів за пятьох, але те їів, що заробив.
Ряб'ко на панському дворі не спить всю нічку.
Коли б тобі на сміх було де видно свічку,
Або в селі де на опічку
Маячив каганець.
Всі сплять, хропуть,
А деякі сопуть.
Уже і пан-отець
Прилізши із хрестин, до утрені попхався....
А наш Ряб'ко, кажу, все спатки не вкладався.
Знай, неборак ганя то в той то в сей куток:
То зазирне в курник, то-дейко до свинок!
Спита: чи всі таки живенькі поросятка,
Индики та качки, курчатка й гусенятка?
То звідтиль навпростець
Махає до овець,
До клуні, до стіжків, до стані, до обори;
То знов назад чим дуж, — щоб часом москалі
(А іх тогді було до хріна на селі)
Щоб москалі, мовляв, не вбрались до комори.
Не спить Ряб'ко, та все так гавка, скаучить,
Що сучий син, коли аж в ухах не лящить!
Все дума: якби то піддобриться під пана?
Не зна ж, що не мине Ряб'ка обрадованна!
Як гав, так гав, поки свінуло на дворі;
Тогді Ряб'ко простягсь, захріп в своїй норі.

Чомуж Рябку не спать? чи знав він, що з ним буде?
Заснув він смачно так, як сплять всі добрі люде,
Що щиро стережуть добра своїх панів.....
Як ось — трус, галас, крик!... ввесь двір загомонів:
„Цуцу, Рябко! на, на! сюди Рябка кликніте!“
— „Ось, ось я, батечки!.... чого ви там? скажіте!“
Стриба Рябко, вертить хвостом,
Неначе помелом,
І, знай, дурненький скалить зуби
Та лиже губи.
„Уже ж бач“ дума він „не дурно це в дворі
Од самої тобі зорі
Всі панькаються коло мене:
Мабуть, сам Пан звелів віддать Рябку печене
І що зосталося варене
За те, що, бач, Рябко всю божу ніч не спав,
Та гавкав на ввесь рот, злодіїв одганяв.“
— „Цуцу, Рябко!“ ще раз сказав оден псяюха.....
Тай хап Рябка за уха!
„Кладіть Рябка!“ гукнув.... Аж ось і Пан прибіг.
„Лупіть Рябка!“ сказав: „чухрайте!... ось батіг!“
— „За що?“ спитав Рябко; а Пан кричить: „чухрайте!“
— „Ой, йой, йой, йой!“ а Пан їм каже: „не вважайте!“
— „Не буду, батечку!... За що ж се честь така?“
— „Не слухай!“ пан кричить; „лупіть, деріть Рябка!“
Деруть Рябка, мов пір'я.
На галас збіглася двірня:

„Що? як? за що? про що?“ — не знає ні один.
„Пустіть!“ кричить Ряб́ко: „не будь я песь-
кий син,
„Коли вже вдержу бíльш!“..... Ряб́ко наш хоч
не бреше,
Так що ж? Явтух Ряб́ка все знай по жижках
чеше.
„Пустіть, швидчій пустіть!“ Пан на ввесь рот
гукнув,
Тай з хати сам умкнув.
„Пустіть!“ гукнули всі: „Ряб́ко вже вдоволь-
нився!“
— „Чим, люде добрі, так отсе я провинився?
„За що ж глузуєте?“ сказав наш неборак;
„За що знущаєтесь ви надо мною так?
„За що, за що?“ сказав тай попустив патьоки,
Патьоки гірких сліз, узявшися за боки.
— „За те“, сказав оден Ряб́кови з наймитів,
Щоб не колошкав ти в ночи своїх Панів;
За те... але що тут?... ходім, Ряб́ко, лиш з хати:
Не дуже, бачу, рот тут можна роззявляти,
Ходім, Ряб́ко, на двір.“ — Пійшли. — „Се не
пусте“,
Сказав Явтух Ряб́ку: „отсе тебе за те
По жижках, бра Ряб́ко, так гарно пошмагали,
Що Пан із Панею сю цілу ніч не спали.“
— „Чи винен я сьому? Чи ти, Явтух, здурів?“
— „Гай, гай“ сказав Явтух. „Ряб́ко, ти зна-
віснів;
Ти винен, бра Ряб́ко, що ночю розбрехався:
Ти ж знав, що вчора наш у карти Пан програвся!
Ти ж знав,
Що хто програв,

Той чорта (не тепер споминки) здрімав, —
Той батька рідного, розсердившись, програв!
Ти ж знав, кажу, Рябко, що Пан не буде спать.
До чого ж гавкав ти? на що ж було гарчать?
Нехай би гавкав сам, а ти б уклався тихенько,
Забравшись в ожеред, тай спав би там гарненько.
Тепер ти бачиш сам, що мокрим він рядном
Напався на тебе, і знай верве притьмом:
Що грошей вчора він проциндрив щось не трохи;
Що Паню через те всю ніч кусали блохи;
Що буцім вчора він грать в карти б не сідав,
Коли б сьогоднішню був ніч хоч закуняв;
Що буцім ти, Рябко, так гавкав, як собака;
Що буцім по тобі походить ще й ломака;
Що бачця ти йому остив, надосолив,
І бачця він тебе за те й перехворостив.
А бач, Рябко, а бач! не гавкай, не ганяйсь;
Ляж, хирій, тай мовчи, і с Паном не рівняйсь!
Чого брехать? Нехай наш Пан здоровий буде,
Він сам і без собак сю панщину одбуде.“ —
Послухав наш Рябко поради Явтуха.
„Нехай тяжка йому година та лиха“
Сказав, „щоб за мов, як кажуть, жито
Та ще мене і бито!
Коли мов не в лад,
То я з своїм назад.
Чи баба з воза — що ж? велика дуже вада!
Кобилі лекший віз, сьому кобила й рада.“
Оттак сердега наш Рябко помірковавсь,
Тай спать на цілий день і цілу ніч попхавсь.
Заснув Рябко, захріп, аж ожеред трясеться;
Рябку й не сниться й не верзеться,
Що вже москалики в коморі й на дворі

Скрізь нишпорять, мов тут вони й господарі;
Що вовк ягнят, а тхір курчаток убірає...
Аж тут і на дворі туж туж уже світає.
„Цуцу, Рябко!“ тут всі, повибігавши з хат,
„Цуцу, Рябко, на на!“ гукнули як на гвалт.
А наш Рябко тобі і усом не моргає;
Хоч чує, та мов спить і мов не дочуває.
„Тепер то“ дума він, „мій Пан всю нічку спав
Бо не будив його Рябко і не брехав;
Тепер то він мені свою покаже дяку;
Тепер уже не втре мені, як вчора, маку!
Нехай цуцукають.... мене сим не зведуть,
Поки сами сюди обід не принесуть.
Та ще й тогді, не бійсь, поскачуть коло мене,
Поки возьму я в рот хоч страву, хоч печене!“
— „Цуцу!“ сказав іще Рябкові тут Явтух;
„Цуцу!“ задихавшись, мов з його перло дух.
„Ходім, Рябко!“ — „Еге ходім! Не дуже квапся,
Сам принеси сюди“ — „Идиж хутчій, не бався!“
— „Ба не піду, Явтух!“ — „Іди, бо кличе Пан!“
Сказав, тай зашморгнув на шиї він аркан.
„Чешіть Рябка!“ гукнув.... аж тут їх щось з десяток
Вліпили з сотеньку кіїв Рябку в завдаток.
„Лупіть Рябка!“ кричить тут Пан як навісний;
Рябко ж наш тілько вже що теплий та живий.
Разів із шість Рябка водою одливали,
І стілько ж раз його, одливши, знов шмагали,
А потім перестали.
Рябко спитать хотів, але Рябків язик
Був в роті спутаний, неначе путом з лик,
І герготав щось, як на сідалі индик.
„Постій“ сказав Явтух Рябкови „не турбуйся,“

Я правду всю скажу: „Ото, Рябко, шануйся,
Добра своїх Панів, як ока, стережи,
Зараня спать не квапсь, в солому не біжи.
Злодіїв обганяй та гавкай на звірюку.
Не гавкав ти, Рябко, за те ж ми, бач, в науку,
Із ласки, з милости Панів,
Вліпили сотеньок із пять тобі кіїв."
— „Чорт би убив твого, Явтух, с Панами батька
І дядину і дядька
За ласку їіх!" сказав Рябко тут на одріз.
„Нехай їім служить більш рябий в болоті біс!
Той дурень, хто дурним іде Панам служити,
А більший дурень — хто їім дума угодити!"
Годив Рябко їім, мов болячці й чираку,
А що ж за те Рябку?
Сяку мать та таку!
А до того й ще спороли батогами
А за вислугу палюгами.
Чи гавкає Рябко, чи мовчки нічю спить,
Все випада таки Рябка притьмом побить.
Уже мені, бачу, чи то туди — високо,
Чи то сюди — глибоко;
Повернешся сюди — і туда горяче;
Повернешся туди — і там то боляче.
Хоч би я тісто вніс псяюсі із діжею,
То б він ростовк і ту над спиною мовю.
З ледачим все біда: хоч верть-круть, хоч круть-верть,
Він найде все тобі хоч в черепочку смерть.

Петро Артемовський-Гулак.

Сумрак вечерний.

Сонце ясне померкло, світ пітьма насіла;
В шир і в здовж до окола сум ся розлягає;
Чагарами густими тьма вовків завила;
Над тином опустілим галок гамор грає.

Там нещасний думаю, тяжка мов могила
Серед степу о північ сумненько думає.
Згадка в душі печальній тужно згомотіла;
Бо сплинули радощі, як Дністер спливає!

Нависло ясне небо чорними хмарами,
Тяжкими густі бори склонились тучами,
Зойкнули дуброви і ліси застогнали.

Весело ми с тов гудьбов, тай с тими лісами,
Мило ми з буйним вітром, з блудними марами,
Студена тая доля к серденьку припала.

Маркіян Шашкевич.

Горлиця й Горобець.

Воркувала Горлиця у садку,
У куточку тихенькому на бузку,
Жалкувала, сизокрила, що вона
Не счулася, як минула і весна,
Не счулася, як одцвівся і садок
І черешні і вишеньки і бузок;
Сумувала, що прийдеться в осени
Десь шукати ще іншої сторони.

Підлабузнивсь до Горлиці Горобець,
Наче справді запорозький молодець.
„Ой послухай, Голубонько, не журись,
Та на мене, молодчика, подивись!
Чи є в світі де такіі молодці,
Як ми, славні та веселі Горобці?
На все вдатні, до любощів, до пісень,
Цвірінькаєм, жартуючи увесь день!
Ти не бійся, Голубонько, що зима
Посиплеться білим снігом, — то дарма!
Нас с тобою теє лихо не зляка,
Перебудем під стріхою в козака.
А як гляне ясне сонце на весну,
Забудемо тую зиму навісну.
Порозтають тіі білії сніги,
Покриються травицею всі луги,
Розівється калинонька і садок,
Розцвітуться і вишеньки і бузок.
Заспівають усі пташки у гаю,
Привітати-муть Голубоньку мою....
А ти, серце Голубонько, не журись,
Та до мене молодчика прихились!“
— „Бодай тобі, Горобчику, не брехать,
А Горлицям твоіх брехень не чувать!
Не до пари Голубоньці Горобець,
Хоть який він прехороший молодець.
Треба мені, сизокрилій, Голубка,
Як хорошій дівчиноньці козака.“ —
Де не взявся сизокрилий Голубок, —
Як ухопить Горобчика за чубок....
Помняв єго, понівечив, як хотів,
Оскуб єго, молодчика, тай пустив.
„Оце тобі, Горобчику, — так не вчись,

До чужої Голубоньки не тулись!“
Як дремене Горобчичок у садок, —
Болить його головонька і чубок.
Регочуться проклятії Горобці:
„Оттак наші добувають молодці!“
Засоромивсь осміяний Горобець
Тай покинув ріднесенький табунець,
Полетів він в світ за очи у садки,
Відшептувать головоньку і боки.

Я вигадав, лежачи на печі,
Для вас сю казочку, паничі!
Ой не будьте, паниченьки-молодці
І ви такі, як отії Горобці;
Пригортайтесь козаченьки до дівчат, —
Хіба мало є хороших бровенят?
Дівчинонька, як квіточка, з нею рай,
А чужої молодиці не займай!
Бо налетить часом сивий Голубок,
Боліти-ме головонька і чубок.

Леонід Глібів.

Наука.

Дочекався я свого святонька,
Виряжала в світ мене матінка.
Виряжала в світ мати рідная
І промовила мені бідная:
„Нехай, сину мій, ми працюємо,
Нехай цілий вік ми горюємо;
Нехай сохну я, тато горбиться, —

Ти на світ поглянь, що там робиться.
Та не всі ж, як ми, в землі риються:
Може є й такі, що і миються;
Та не всі ж, як ми, димом куряться, —
Може є й такі, що й не журяться.
Коли найдеш їіх, милий синочку,
Ти склони себе, як билиночку.
Ти склони себе, як билиночку,
Простели себе, як рядниночку.
Спина з похилу не покорчиться,
Чоло з пороху не ізморщиться.
Спина з похилу не ізкривиться.
За те ступить пан та й подивиться;
За те ступить пан на покірного
І прийме тебе як добірного,
І в годиночку — на драбиночку;
І підеш тоді, милий синочку!
І з панами сам порівняєшся,
В сріблі-золоті закупаєшся;
В сріблі-золоті закупаєшся,
С полем батьківським розпрощаєшся!“

Але сталося друге святонько,
Виряжав у світ мене батенько;
Виряжав мене, путь показував,
Говорив мені і приказував:
„Видиш, сину мій, як працюємо,
Видиш, сину мій, як горюємо.
Кождий на світі на те родиться;
Не дивись на світ, що там робиться!
А на пчіл поглянь: є робучіі,
Але й трутні є не минучіі.
Так і на світі: одні риються,

Другі потом їіх тілько миються.
Будь ти проклятий, милий синочку,
Як пігнеш таким свою спиночку,
Як пігнеш таким свою спиночку
Як простелишся на рядниночку.
І чоло тобі нехай зморщиться,
І хребет тобі нехай скорчиться!
Ти тікай від них, як від гадини,
Ти не жди від них перекладини,
А ти в світ іди на оглядини.
Ти у світ іди, милий синочку,
Ти усе спізнай — і билиночку.
Тоді з світом ти порівняєшся,
В добрі — розумі закупаєшся,
В добрі — розумі закупаєшся,
С полем батьковим привітаєшся!

Степан Руданський.

Гей, гей милий Боже!

Гей, гей милий Боже!
Де ся наші літа діли, літа молоденькі:
Як ми разом долинами
Над Дністровими водами
Як соколоньки літали сивенькі!
Гей, літа молоденькі!...

Гей, гей милий Боже!
Де ся наші гадки діли, гадки красолиці:
Колисьмо з місяцем в гаю,
При дрімаючім ручаю

Буяли в небо крилами орлиці!
Гей, гадки красолиці!....

Гей, гей милий Боже!
Де слобідка наша, слобідка тихенька:
Колим с тобов голубонько,
Із квітонька на квітонько
Літав, друг вірний вірного серденька!
Гей, слобідко тихенька!....

Гей, гей милий Боже!
Де ся наші пісни діли, пісни жалібненькі:
Щосьмо нічкою посполи
О козаках і о доли,
І о дівчині співали красненькій!
Гей, пісни жалібненькі!...

Гей, гей милий Боже!
Де ся наше щастє діло, щастє злотоцвіте:
Що як соненько веснонці
Дрібний дощик муравонці,
Сіяло красу — румяненькі цвіти!
Гей, щастє злотоцвіте!...

Гей, гей милий Боже!
Все загибло, Меланю, — як межи горами
Голос гине в сумнім гробі!
А коли ж память о тобі
Загине в серцю — загине віками?
Гей, як голос між горами!...

Микола Устиянович.

Блакітнеє небо все зорями сяє.

Блакітнеє небо все зорями сяє,
Люблю я туди поглядать,
Та погляд мій сумно по небу блукає,
Бо щось там моєї не знать.

Між зір золотих десь на яснім просторі
Вона заблудилася там,
Як тут на землі без путя і без долі
Давно заблудився я сам.

Хрущ.

До зорі.

Зоре моя вечірняя,
Зійди над горою,
Поговорим тихесенько
В неволі с тобою.
Розкажи, як за горою
Сонечко сідає;
Як у Дністра веселочка
Воду позичає;
Як широка сокорина
Віти розпустила,
А над самою водою
Верба похилилась —
Аж по воді розістлала
Зеленії віти,
А на вітах гойдаються
Нехрещені діти;

Як у полі на могилі
Вовкулак ночує,
А сич в лісі та на стрісі
Недолю віщує;
Як сон-трава при долині
В-ночі розцвітає.....
А про людей.... та нехай їм!
Я їіх, добрих, знаю,
Добре знаю!... Зоре моя,
Мій друже єдиний!
Ти не знаєш, що діється
В нас на Україні,
А я знаю, і розкажу
Тобі й спать не ляжу,
А ти завтра тихесенько
Богові розкажеш.

Тарас Шевченко.

Шкода залицяння.

Ой квіточок під росою нагинається —
Дівчинонька над козаком насміхається:
— Шкода тобі, козаченьку, залицятися! —
Нам с тобою, моє серце, не побратися.
Геть-геть далій, козаченьку, одчепись
І до мене молодої не горнись!
Бо я з роду недолюдів не люблю —
Свого віку за тобою не згублю...
В мене душа українська,
Щире серце в грудях —
Мені щирий Українець

Й дружиною буде;
Бо я — дочка Украіни
І не забуваю
Свою матір; щирим серцем
Їйї поважаю;
А ти, серце — козаченьку,
Хоч ти й любий й милий,
Забув єси свою матір,
Орле сизокрилий!
Мати плаче — в тебе ж серце
Не стогне, не бється
І до неі щирим словом
Воно не озветься.
Не поможеш, не порадиш
Ти матір старую, —
Ти не любиш, не шануєш
Правдоньку святую.
Геть-же, геть-же, козаченьку,
Геть, моє кохання!
Шкода, серце! марне буде
Твоє залицяння.

Миколайчик Білокопитий.

Каторжний.

За велике слово правди,
За річ до громади
Осудили праведника
Катом катувати.
І збіралась на майдані
Велика громада,

Подивиться, як катує
Брат рідного брата!
Подивиться, як цівкою
Кров невинна ллється,
Як пугою ремінною
Живе тіло б'ється!...
Скатували — чуть живого
На віз положили,
Свіжі рани глибокії
Спиртом помочили
І в больницю одіслали...
Там його лічили,
Полічивши, укрепивши
В Сибір знарядили.
В сірячину його вбрали,
Закували руки
І в каторгу одіслали
На пекельні муки.
Там кайдани наложили,
На ціп прикували,
Покіль живий — землю рити
Йому приказали.
Землю рити, добувати
Золотую руду
Всім богатим на утіху,
Бідним на отруту.
Двацять років так томився
Праведник у горі,
Копаючи у Сибірі
Глибокії нори.
Двацять років він не бачив
Ні сонця, ні світу,
Двацять років не чув слова

Й рідного привіту...
Двацять років старі щоки
Сльози умивали,
Двацять років живе тіло
У пеклі страдало.
Серце плакало, боліло,
Що-дня смерти ждало,
Покіль глиба землі впала —
Й правого не стало.
Його земля задушила,
Земля й привітала,
Земля в землю положила,
Земля й поховала!

Ѳ. Я. Вернволя.

Пшениця.

Я бачив, як пшеницю мили:
То що найкращее зерно
У воду тільки плись, як раз пішло на дно,
Полова ж навісна пливе собі по хвили.

Привів мене Господь побачить і панів:
Мов простий чоловік там інший пан сидів;
Другі, задравши ніс, розприндившись, ходили.
І здумав зараз я, як тільки поглядів,
Що бачив, як пшеницю мили.

Евгений Гребінка.

Над Дунайом.

Дунаю, Дунаю одвічний, могучий!
Широко розпер ти твої береги;
Далеко ти хвилі уносиш ревучи,
Леліючи землі славянські старі.

І много народів цвитучих дебелих,
Кохав ти як батько в обіймах твоіх,
Був свідком їіх щастя і пирів веселих,
Упивсь не раз діду і кровію їіх.

Коли появились? з якої причини?
Куди проходили народи отсі?
Про те розказати ти міг би єдино —
Та хто зрозуміє звук струів твоіх?

А бачив ти, старче, тьму-тьменну чужинців,
Як хмарою знову тебе залягли,
Як грабили люто спокійних туземців,
Як їіх розбивали й прогнали вони?

Ти хоч і дивився на то сильний, дужий,
Підмоги не дав ти твоім плеканцям;
Хто к тобі припаде — тобі се байдуже —
Ти рівно зичливий всім божим людям.

Не так ті Славяне, котрі проживали
Як в пазусі в тебе веселі добром.
Вони оспівали, вони звеличали
Святі твої води народним стихом.

Вони ще і досі тебе споминають
І пращуром кличуть своєі рідні,

І всі казки й думи до тебе звертають,
Скучають і плачуть по тобі усі.

Роздерті, розбиті, без волі і сили,
Вони поминають дні щастя свого,
Ті дні незабутні, в котрих вни орали
Розлуги веселі порічя твого.

І ходить одвічне святе віщуванє
А ходить по землях славянських нових
Що збудесь напевно йіх любе бажанє
І знов запанують на ріках твоіх.

І знову почуєш скрізь води ревучі
Ту мову, ті звуки, що сь перше чував;
І пісні веселі, побідні, гремучі,
Котрими тя люд твій колись величав.

Корнило Устиянович.

Скит Манявський.

(Уривок).

Образ стародавного Галича.

Тогдишний Галич, — великий, богатий,
Обіймав пространъ на пять годин ходу, —
Вбирався в красні — золотіі шати,
Богацтвом ткані з гори аж до споду;
Котрим сияли церкви і палати
І тверда кріпость князівського роду;
І Владимирка двір озолочений —

При нім гремíли вічеві собори; —
Храброй дружини полк вооружений
Підпирав сильно аж Угорські гори!
Стíл Осьмомисла золотокований
Поміщав раду пресвітлих бояр!
Переговори і мира і брани,
І всяк домашний тихомирив свар! —
Єго торговлю — ніби густі хмари
Вкривали купці з розличних сторон,
Переповняли богацтвом базари,
І несли місту золотий полон!
До єго княгинь прийіжджали свати
Від царів можних, — і несли поклін;
Посли далекі, і римські легати
Гостили часто серед єго стін!
Твердим желізом покриті рицарі,
Своїм заслона, а ворогам страх!
Розполошили супостатів хмари,
Били султанів в далеких землях! —
— Землі столиця — щит межи містами,
Сияв прекрасно як поранна зоря,
Підпирав сильних князів раменами,
Владів землями від Сяна до моря;
Красний і теплий, як нова сукмана,
Величав, красив, — і грів свого пана,
Нині сукмана здерта! — самі лати!
Яке дно було тяжко відгадати!

Нинішний Галич.

Не той то Галич, що го видиш нині:
Кілька цегляних хаток з ліпянками
Порозкиданих по вузкій долині,

Три місця Божі — і жидівські крами!
Не той то князів укріплений замок,
Давної слави руської відламок!
Бо на первої кріпости звалище
Котрийсь поставив Ляхівський вельможа
В віках пізнійших невдачне замчище:
Так зістав плодом — неправого ложа!
З двох сторон висять у єго підніжі
З прутя і глини поклезні хижі,
Як ластівочі гнізда із болота
Слабко ся чепять до сухого плота!
Хоть єго тини в грузи ся розпали,
Ще посилають гадку потомности,
І свідчать явно, чим колись бували,
Як обнажені з тіл — велитів кости!
Обдерті з блеску, сили і подоби,
Туги заслонов густо сь облікають, —
Минувшої слави вічнотрвалі гроби
Днесь до правнуків сумно промовляють:
Що днешне племя від предків виродне,
Глипить нужденно при отців могилі;
Тай же самого імени не годне,
Як черв дрібонький в мертвім трупа тілі!
Лиш Дністер, свідок загибшой старини
Ничтожество їх сумно обливає;
Як стара ненька пустої дитини
Поступки гидні сльозами змиває!
Бо! не тоті днесь світлі Галичане,
Бояри в раді! — а рицарі в брани,
Руської творці голосної слави!
Що крив їх скранє колпак собольовий
На нозі чобіт жовтий, — сапяновий,
Гожі, веселі, — прекрасні як пави!

В пурпурі, шовку, прибрані в ферезі
В шовковий пояс, — і сині сукмани,
Китицев жовтов жупан густо тканий
Золото, срібло двигали в чересі!
Ніби князята, вельможи, — гетьмани!
Часто в далекі країни гостили,
То на торговлю, — то на храбрі брани
І рука в руку с князями ходили, —
Не тоті нині, світлі Галичане!
Нинішне племя з зерна стоколоса,
І где сапян був — нераз пята боса!
Где здобив скранє колпак собольовий,
Днесь малпуючи заграничну моду
Дивним прибагом штукують уроду —
В чужій прикрасі, удачні ак сови;
Где тяжкий черес, — і пояс широкий,
З дорогих шовків, — з гладкої китайки,
Золотом шитий, опережав боки:
Там нині звязка з ременю чи крайки!
Где були футра дорогі при шаті,
Перла, рубіни, — шмарагди, — коралі; —
Наготу криють хустини і шалі!
Много пустого, — дешевого платя!
Так світлість тіла пітьмою обнята!
Но ще густійша духа прилягає: —
З велитів славних, — нечемні карлята!
Чим були предки, — мало з них хто знає!
На отців гробах сплять сини виродні,
А гніздо власне огидне валяють!
Хоть їіх святого імени негодні,
Однак ся мови вітцівськой стидають!
Чужим похопні смішно-сь величати,
І бесіда їіх чужа паплянина!

Аж-бись забувся! тяжко відгадати:
Чи Лях? чи Німець? чи руська дитина?
Чи там коли ще давна доля блисне?
Перерву слову! — бо жаль серце тисне!

Антін Могильницький.

Старе вино в новій посудині.

Куди ступлю, куди гляну,
Кров холоне, серце вяне...
Де та правда, де той світ,
Що шукають стільки літ?

Всі правдиві, чисті люде!
Замість світа — тьма, заблуда;
Замість правди і любови,
Кривда пеститься в крови.

Як було із давен-давна,
Так і досі сила славна
І шанується брехня,
З року на рік, день зі дня.

Де ж та правда, де ж те світло?
Чи шукати їх обридло,
Чи так трудно їх знайти,
Чи химери лиш пусті

Та незбутні, буйні мрії
Породили в них надії?
Не химери то пусті
І не трудно їх знайти!

Тілько правда в очи коле,
Світло страшне для неволі —
От для чого стілько літ
Не пускають йіх у світ;

От для чого з-по-за віку
Горе тому чоловіку,
Хто посміє йіх знайти
І між люде понести!

Всім йім завше рівна доля:
Перше — хрест у чистім полі,
Послі — полумя костра,
А тепер — в снігах нора.

І. Древлянець.

Наймичка.

ПРОЛОГ.

У неділю в-ранці рано
Поли крилося туманом;
У тумані, на могилі,
Як тополя похилилась
Молодиця молодая.
Щось до лона пригортає
Та с туманом розмовляє:

„Ой тумане, тумане —
Мій латаний талане!
Чому мене не сховаєш
Оттут серед лану?

Чому мене не задавиш?
У землю не вдавиш?
Чому мені злої долі,
Чом віку не збавиш?
Ні, не дави, туманочку!
Сховай тілько в полі,
Щоб ніхто не знав, не бачив
Моєї недолі!...
Я не одна, — є у мене
І батько, і мати....
Є у мене.... туманочку,
Туманочку, брате!...
Дитя моє, мій синочку,
Нехрещений сину!
Не я тебе хрестити-му
На лиху годину;
Чужі люде хрестити-муть,
Я не буду знати,
Як і зовуть... Дитя моє!
Я була багата....
Не лай мене; молити-мусь,
Із самого неба
Долю виплачу сльозами
І пошлю до тебе."

Пішла полем ридаючи,
В тумані ховалась,
Та крізь сльози тихесенько
Про вдову співала,
Як удова в Дунаєві
Синів поховала:
„Ой у полі могила:
Там удова ходила,

Там ходила-гуляла,
Трути-зілля шукала.
Трути-зілля не найшла,
Та синів двох привела,
В китаєчку повила
І на Дунай однесла:
„Тихий, тихий Дунай!
„Моіх діток забавляй.
„Ти, жовтенький пісок!
„Нагодуй моіх діток;
„Іскупай, ісповий,
„І собою укрий!“

I.

Був собі дід і баба.
З давнього давна, у гаі над ставом,
У-двох собі на хуторі жили,
Як діточок двоє, —
Усюди обоє.
Ще з-малечку у двох ягнята пасли,
А потім побралися,
Худоби діждалися, —
Придбали хутір, став і млин,
Садок у гаі розвели
І пасіку чималу, —
Всього надбали.
Та діточок у йіх Біг-ма,
А смерть с косою за плечима.

Хто ж йіх старість привітає,
За дитину стане?
Хто заплаче, поховає?
Хто душу спомяне?

Хто поживе добро честно,
В добрую годину,
І згадає дякуючи,
Як своя дитина?....
Тяжко дітей годувати
У безверхій хаті,
А ще гірше старітися
У білих палатах, —
Старітися, умірати,
Добро покидати
Чужим людям, чужим дітям
На сміх, на рострату!

II.

І дід, і баба у неділю
На призпі в-двох собі сиділи
Гарненько, в білих сорочках.
Сіяло сонце в небесах;
А ні хмариночки, та тихо,
Та любо, як у раї.
Сховалося у серці лихо,
Як звір у темнім гаї.

В такім раї, чого б, бачця,
Старим сумувати?
Чи то давне яке лихо
Прокинулось в хаті?
Чи вчорашнє, задавлене
Знов заворушилось,
Чи ще тілько заклюнулось —
І рай запалило?
Не знаю, що і після чого
Старі сумують. Може, вже

Отсе збіраються до Бога,
Та хто в далекую дорогу
Їім добре коней запряже?

„А хто нас, Насте, поховає,
Як помремо?“
— „Бог знає!
Я все отсе міркувала,
Та аж сумно стало:
Одинокі зостарілись...
Кому понадбали
Добра сього?...“
— „Стрівай лишень!
Чи чуєш? щось плаче
За воротьми... мов дитина!
Побіжім лиш!... Бачиш?
Я вгадував, що щось буде!“
І разом схопились
Та до воріт... Прибігають —
Мовчки зупинились.
Перед самим перелазом
Дитина сповита —
Та й не туго, й новенькою
Свитиною вкрита;
Бо то мати сповивала —
І літом укрила
Останньою свитиною!...
Дивились, молились
Старі моі. А сердешне
Неначе благає:
Випручало рученята
Й до їіх простягає
Манюсінькі... і замовкло,

Неначе не плаче,
Тілько пхика.
„А що, Насте?
Я й казав! От, бачиш?
От і талан, от і доля,
І не одинокі!
Бери ж лишень та сповивай...
Ач, яке, не вроку!
Неси ж в хату, а я верхи
Кинусь за кумами
В Городище.“
Чудно якось
Діється між нами!
Один сина проклинає,
З хати виганяє,
Другий свічечку, сердешний,
Потом заробляє
Та ридаючи становить
Перед образами —
Нема дітей!... Чудно якось
Діється між нами!

III.

Аж три пари на радощах
Кумів назбірали,
Та в вечері й охрестили
І Марком назвали.
Росте Марко. Старі мої
Не знають, де діти,
Де посадить, де положить
І що з ним робити.
Минає рік. Росте Марко —
І дійна корова

У розкоші купається.
Аж ось чорноброва,
Та молода, білолиця
Прийшла молодиця
На той хутір благодатний
У найми проситься.

„А що ж?“ каже, „возьмім, Насте.“
— „Возьмімо, Трохиме,
Бо ми старі, нездужаєм,
Та таки й дитина,
Хоча воно вже й підросло,
Та все ж таки треба,
Коли його піклуватись.“
— „Та воно-то треба,
Бо й я свою вже часточку
Прожив, слава Богу, —
Підтоптався. Так що ж, тепер,
Що візьмеш, небого?
За рік, чи як?“
— „А що дасте.“
— „Е, ні! треба знати,
Треба, дочко, лічить плату,
Зароблену плату,
Бо сказано: хто не лічить,
То той и не має.
Так оттак хиба, небого?
Ні ти нас не знаєш,
Ні ми тебе. А поживеш,
Роздивишся в хаті,
Та й ми тебе побачимо —
Оттоді й за плату.
Чи так, дочко?

— „Добре, дядьку.“
— „Просимо ж у хату.“

Поєднались. Молодиця
Рада та весела,
Ніби с паном повінчалась,
Закупила села.
І у хаті, і на дворі,
І коло скотини,
У-вечері і в-досвіта;
А коло дитини
Так і пада, ніби мати;
В будень і в неділю
Головоньку йому змиє,
Й сорочечку білу
Що-день Божий надіває.
Грається, співає,
Робить возики, а в свято,
То й зъ рукъ не спускає.
Дивуються старі мої
Та моляться Богу.
А наймичка невсипуща
Що-вечір, небога,
Свою долю проклинає,
Тяжко-важко плаче;
І ніхто того не чує,
Не знає й не бачить,
Опріч Марка маленького.
Так воно не знає,
Чого наймичка сльозами
Його умиває.
Не зна Марко, чого вона
Так його цілує, —

Сама не ззість і не допє,
Його нагодує.
Не зна Марко, як в колисці
Часом серед ночи
Прокинеться, ворухнеться, —
То вона вже скочить
І укриє й перехрестить,
Тихо заколише:
Вона чує с тії хати,
Як дитина лише.
В-ранці Марко до наймички
Ручки простягає
І мамою невсипущу
Ганну величає...
Не зна Марко, росте собі,
Росте, виростає.

IV.

Чимало літ перевернулось,
Води чимало утекло;
І в хутір лихо завернуло,
І сліз чимало принесло.
Бабусю Настю поховали
І ледве-ледве одволали
Трохима діда. Прогуло
Прокляте лихо, та й заснуло.
На хутір знову благодать
З-за гаю темного вернулась
До діда в хату спочивать.
Уже Марко чумакує
І в осени не ночує
Ні під хатою, ні в хаті....
Кого-небудь треба сватать.

„Кого ж би тут?“ старий дума
І просить поради
У наймички. А наймичка
До царівни б рада
Слать старости: „Треба Марка
Самого спитати.“
— „Добре, дочко, спитаємо,
Та й будемо сватать.“

Розпитали, порадились,
Та й за старостами
Пішов Марко. Вернулися
Люде з рушниками,
З святим хлібом обміненим.
Панну у жупані,
Таку кралю висватали,
Що хоч за гетьмана,
То не сором. Оттаке-то
Диво запопали!

„Спасибі-вам“ — старий каже.
„Тепер, що б ви знали,
Треба краю доводити,
Коли й де вінчати,
Та й весілле. Та ще ось що:
Хто в нас буде мати?
Не дожила моя Настя!...“
Та й заливсь сльозами.
А наймичка, у порогу,
Вхопилась руками
За одвірок, та й зомліла.
Тихо стало в хаті;
Тілько наймичка шептала:
„Мати... мати... мати!“

V.

Через тиждень молодиці
Коровай місили
На хуторі. Старий батько
З усієї сили
З молодицями танцює
Та двір вимітає;
Та прохожих, проіжжачих
У двір закликає,
Та вареною частує,
На весілле просить.
Знай бігає, а самого
Ледве ноги носять.
Скрізь гармидер та реготня
В хаті і на дворі.
І жолоби викотили
З нової комори.
Скрізь пораннє: печуть, варять,
Вимітають, миють....
Та все чужі. Де ж наймичка?
На прощу у Київ
Пішла Ганна. Благав старий,
А Марко аж плакав,
Щоб була вона за матір.
„Ні, Марку, ні яко
Мені матірю сидіти:
То багаті люде,
А я наймичка... ще й с тебе
Сміятися будуть.
Нехай Бог вам помагає!
Пійду помолюся
Усім святим у Київі,
Та й знову вернуся

В вашу хату, як приймете
Поки маю сили,
Трудити-мусь...“
Чистим серцем
Поблагословила
Свого Марка... заплакала
Й пішла за ворота.

Розвернулося весілле.
Музикам робота
І підковам. Вареною
Столи й лави миють.
А наймичка шкандибає,
Поспішає в Київ.
Прийшла в Київ — не спочила,
У міщанки стала,
Нанялася носить воду,
Бо грошей не стало
На акафист у Варвари.
Носила-носила,
Кіп із вісім заробила
Й Маркові купила
Святу шапочку в пещерах
У Йвана святого,
Щоб голова не боліла
В Марка молодого;
І перстеник у Варвари
Невістці достала,
І, всім святим поклонившись,
До дому верталась.

Вернулася. Катерина
І Марко зостріли

За ворітьми, ввели в хату
И за стіл посадили;
Наповали й годували,
Про Київ питали,
І в комнаті Катерина
Одпочить послала.
„За що вони мене любять?
За що поважають?
О Боже мій милосердний!
Може, вони знають....
Може, вони догадались....
Ні, не догадались....
Вони добрі....“
І наймичка
Тяжко заридала.

VI.

Трічи крига замерзала,
Трічи ростава́ла,
Трічи наймичку у Київ
Катря провожала,
Так як матір; і в четвертий
Провела небогу,
Аж у поле, до могили,
І молила Бога,
Щоб швиденько верталася,
Бо без неї в хаті
Якось сумно, ніби мати
Покинула хату.
Після Пречистої в неділю,
Та після Першої, Трохим
Старий сидів в сорочці білій,
В бриле́, на приспі. Перед ним

З собакою унучок грався,
А внучка в юбку одяглась
У Катрину і ніби йшла
До діда в гості. Засміявсь
Старий і внучку привітав,
Неначе справді молодицю.
„А де ж ти діла паляницю?
Чи, може, в лісі хто одняв?
Чи по-просту — забула взяти?...
Чи, може, й не напекла?
Е, сором, сором, лепська мати!“
Аж зирк, — і наймичка ввійшла
На двір. Побіг стрічати
З онуками свою Ганну.
„А Марко в дорозі?“
Ганна діда питалася.
— „В дорозі ще й досі.“
— „А я ледве доплелася
До вашої хати.
Не хотілось на чужині
Одній умірати!
Коли б Марка діждатися...
Так щось тяжко стало!“
І внучатам із клуночка
Гостинці виймала:
І хрестики, й дукачики,
Й намиста разочок
Ориночці, і червоний
З фольги образочок.
А Карпові соловейка
Та коників пару,
І четвертий уже перстень
Святої Варвари

Катерині, а дідові
Із воску святого
Три свічечки; а Маркові
І собі нічого
Не принесла: не купила,
Бо грошей не стало,
А заробить нездужала.
„А ось ще осталось
Пів бубличка!“
Й по шматочку
Дітям розділила.

VII.

Ввійшла в хату. Катерина
Їй ноги умила
Й полудновать посадила.
Не пила й не їла
Моя Ганна.
„Катерино!
Коли в нас неділя?“
— „Після завтра.“
— „Треба буде
Акафист наняти
Миколаєві святому
Й на часточку дати;
Бо щось Марко забарився...
Може, де в дорозі
Занедужав, сохрань Боже!“
Й покапали сльози
З старих очей замучених.
Ледве-ледве встала
Із-за стола.
„Катерино!“

Не та вже я стала:
Зледащіла, нездужаю
І на ноги встати.
Тяжко, Катре, умірати
В чужій теплій хаті!“

Занедужала небога.
Уже й причащали,
Й малосвятиє служили, —
Ні, не помагало,
Старий Трохим по надвірю,
Мов убитий, ходить.
Катерина з болящої
І очей не зводить;
Катерина коло неї
І днює й ночує.
А тим часом сичи в ночі
Не добре віщують
На коморі. Болящая
Що-день, що-година,
Ледве чути, питається:
„Доню Катерино!
Чи ще Марко не прийіхав?
От, як-би я знала,
Що діждуся, що побачу,
То ще б підождала!“

VIII.

Іде Марко с чумаками,
Ідучи співає,
Не поспіша до господи —
Воли попасає.
Везе Марко Катерині

Сукна дорогого,
А батькові шитий пояс
Шовку червоного,
А наймичці на очіпок
Парчи золотої
І червону добру хустку
З білою габою,
А діточкам черевички,
Фіг та винограду,
А всім в купі червоного
Вина з Цариграду
Відер с троє у барилі,
І кавяру з Дону, —
Всього везе, та не знає,
Що діється дома!

Іде Марко, не журиться.
Прийшов — слава Богу!
І ворота одчиняє,
І молиться Богу.
„Чи чуєш ти, Катерино?
Біжи зустрічати!
Уже прийшов! біжи швидче!
Швидче веди в хату!...
Слава тобі, Спасителю!
Насилу діждала!“
І Отче наш тихо-тихо,
Мов крізь сон, читала.

Старий воли випрягає,
Занози ховає
Мережані, а Катруся
Марка оглядає.

Константин Паньковский

„А де ж Ганна, Катерино?
Я пак і байдуже!
Чи не вмерла?“
— „Ні, не вмерла,
А дуже нездужа.
Ходім лишень в малу хату,
Поки випрягає
Воли батько; вона тебе,
Марку, дожидає.“
Ввійшов Марко в малу хату
І став у порогу...
Аж злякався. Ганна шепче:
„Слава... слава Богу!
Ходи сюди, не лякайся...
Вийди, Катре, с хати:
Я щось маю роспитати,
Де-що росказати.“

Вийшла с хати Катерина,
А Марко схилився
До наймички у голови.
„Марку! подивися,
Подивися ти на мене:
Бач, як я змарніла!
Я не Ганна, не наймичка,
Я....“
Та й заніміла.
Марко плакав, дивувався.
Знов очи одкрила,
Пильно, пильно подивилась —
Сльози покотились.
„Прости мене! Я каралась
Весь вік в чужій хаті...

Прости мене, мій синочку!
Я.... я твоя мати.“
Та й замовкла....
Зомлів Марко,
Й земля задрiжала.
Прокинувся... до матери —
А мати вже спала!

Тарас Шевченко.

З „Скорбних Дум.“

Не винен я тому, що сумно співаю,
Брати мої!
Що слово до слова незвучно складаю, —
Простіть мені!

Не радість їіх родить, не втіха їіх плодить,
Не гра пуста, —
Но в хвилях недолі, задуми тяжкої
Самі уста

Їіх шепчуть; безсонний робітник заклятий
Склада їіх — сум,
Моя бо й народа неволя — то мати
Тих скорбних дум.

Іван Франко.

Весна.

Вже сонінько пригріває,
Теплий вітер подуває;
І річеньки забреніли,
Темні луги зашуміли;

Заспівала в лісі птиця,
Що рухнула вже травиця;
І травиця муравиця,
І листочки на калині,
І цвіточки по долині. —
Радувся вся твар Божа
Що настала весна гожа!...

Галичанка люба, мила
Городочок городила;
Покопала, пограбала,
І грядочки оплескала;
Богови ся помолила,
І святий хрест положила.
— „Галичанко, що ти дієш?
В що дуфаєш і надієш?...“ —
— „Що я дію?... зерно сію,
А на літо ся сподію.
Пади зерно за зерночком,
Ні купкою, ні рядочком
На порхкую земленоньку
В щасливую годиноньку!“ —

— „Галичанко люба, мила,
Щоби ти ся не вмилила!
Та чи зійде, що посієш?
Може дармо робиш, сієш?“ —

— „Я на Бога ся надію,
Що недармо роблю, сію:
Зійде, зійде моя краса,
Як на ставу густа ряса;
Повяжеся парістками,

Устелиться барвінками
На цілую долиноньку,
На рідную родиноньку.
Буде цвисти, процвитати,
І в листочки розвивати:
Що цвітонько, то ягода —
Моєй праці нагорода.“ —

— „Галичанко люба й мила,
Коб надія не завела?...
Будуть тучи, гради, громи,
Спека, смага, зливи, ломи:
Ні кому тя захистити,
Ані в справі закропити.
Ой, пропадеш, моя роже,
Краси й праці жаль ся Боже!“ —

— „Хоть нема заступить кому,
Не боюся тучи, грому,
Спеки, смаги, ані лому:
Буде дощик покрапляти,
Моє листє ізрошати.
Там на межи є липонька,
Та заступить від сонінька;
Своїм маєм мя прикриє,
Студен вихор не завіє....
Не величке й моє зілє —
Як барвінок на весілє;
Як на рідним гробі рута,
В дрібен листок розвинута.
Кому ж оно вадить в поли?
Не задерне, ані вколе;
Вітрови ся к земли склонить,

Тучі, бурі охоронить. —
Згине зерно на мій ниві
Одно, друге у кропиві;
Туча забє, сонце спарить:
Преці коли ми ся здарить,
Хоть десяте, то посходить;
Сотне зерно хоть доспіє,
Мою працю нагородить. —
Хто працює, оре, сіє,
Той і плодів ся надіє!

Яків Головацький.

Одного бажаю.

Одного бажаю, одного я хочу:
Пошли мені, Боже, щирую дівочу
Любов нескінчену, тихую, святую, —
Тоді я й без грошей паном запануюю:
Не стану просити у людей нічого,
Не стану труждати з родичів нікого,
Упюся коханнєм і по вольній волі
Найду і в пустині те щастя і долю,
Котрі і в палатах в панів не живуть,
Котрих і на небі людям не дають,
Котрих і за гроші не можна дістати,
Невольному люду по-вік не знавати...
Одного бажаю, одного я хочу:
То вольную волю — да любов дівочу!

Олександер Конисський.

Човен.

Заграло, запінилось синєє море
І буйніі вітри по морю шумять
І хвиля гуляє, мов чорніі гори
Одна за другою біжать.
Як темная нічка насунились хмари,
В тих хмарах, мов голос небесноі кари
За громом громи гукотять.

Играє і піниться синєє море.
Хтось човен на море пустив,
Бурхнув він по хвилі, ниряє на волі,
Од берега геть покотив;
Качається, бідний, один без весельця.
Ох, жаль мені човна, ох, жаль мого серця!
Чого він під бурю поплив!

Ущухнуло море і хвилі вляглися;
Пустують по піні Мавки;
Опять забіліли, опять простяглися
По морю кругом байдаки.
Де ж човен дівався, де плавле мій милий?
Мабуть він не плавле, бо онде по хвили
Біліють із його тріски.

Як човнови море, для мене світ білий.
Із малку здавався страшним;
Да як заховаться? не можна ж вік цілий
Пробути з собою одним.
Прощай мій спокою, пускаюсь на море!
І може недоля і лютеє горе
Погрaються с човном моім.

Евгений Гребінка.

Чигирин.

Чигрине, Чигрине!
Все на світі гине,
І святая твоя слава,
Як пилина, лине
За вітрами холодними,
В хмарі пропадає.
Над землею летять літа,
Дніпро висихає,
Розсипаються могили,
Високі могили —
Твоя слава; і про тебе,
Старче малосилий,
Ніхто й слова не промовить,
Ніхто й не покаже,
Де ти стояв, чого стояв....
І на сміх не скаже!
За що ж боролись ми з Ляхами!
За що ж ми різались с панами!
За що скородили списами
Татарські ребра!... Засівали,
І рудою поливали,
І шаблями скородили.
Що ж на ниві уродило?
Уродила рута, рута —
Волі нашої отрута.
А я, юродивий, на твоїх руїнах
Марно сльози трачу. Заснула Вкраїна,
Буряном укрилась, цвіллю зацвіла,
В калюжі, в болоті серце прогноїла
І в дупло холодне гадюк напустила,
А дітям надію в степу оддала.

А надію
Вітер по полю розвіяв,
Хвиля морем рознесла.
Нехай же вітер все розносить
На неокраянім крилі,
Нехай же серце плаче, просить
Святої правди на землі.
Чигрине, Чигрине,
Мій друже єдиний!
Проспав-єси степи, ліси
І всю Україну!
Спи ж повитий жидовою,
Поки сонце встане,
Поки тії недолітки
Поростуть в гетьмани.
Помоливпись, і я б заснув.....
Так думи прокляті
Рвуться душу запалити,
Серце розірвати.
Не рвіть, думи, не паліте!
Може, верну знову
Мою правду безталанну,
Моє тихе слово.
Може, викую я з його
До старого плуга
Новий леміш і чересло,
І в тяжкі упруги,
Може, з'орю переліг той,
А на перелозі
Я посію моі сльози,
Моі щирі сльози;
Може, зійдуть і виростуть
Ножі обоюдні;

Розпанахають погане,
Гниле серце, трудне;
І вицідять сукровату,
І наллють живої
Козацької тії крови,
Чистої, святої.
Може, може... а між тими,
Між ножами рута
І барвінок розівється;
І слово забуте,
Моє слово тихе-сумне,
Богобоязливе
Згадається, — і дівоче
Серце боязливе
Стрепенеться, як рибонька,
І мене згадає...
Слово моє, сльози мої,
Раю ти мій, раю!

Спи, Чигрине! Нехай гинуть
У ворога діти;
Спи, гетьмане, поки встане
Правда на сім світі.

Тарас Шевченко.

Гей воли!

Та гей воли! чого ж ви стали?
Чи поле страшно заросло?
Чи леміша іржа поїла?
Ча затупилось чересло?
Вперед воли! бадилля зсохло,

Сами валяться бодяки,
А чересло, леміш нові!.....
Чого ж ви стали? гей воли!

Та гей воли! ломіть бадилля,
Ломіть єго, валіть на прах,
Нехай не буде того зілля
На наших батьківських полях!
А чересло моє із-ліва,
Леміш із правої руки
Зітнуть і корні того зілля, —
Чого ж ви стали? гей воли!

Та гей воли! з'оремо поле,
Посієм яреє зерно
А спаде дощик, незабаром
З землі пробудиться воно.
Пробудиться і на світ гляне,
І як дівочії вінки
Зазеленіють наші ниви, —
Чого ж ви стали? гей воли!

Та гей воли! зерно поспіє,
Обімле золотом поля,
І потече існову медом
І молоком свята земля;
І всьо мине, що гірко було, —
Настануть давні роки.
Чого ж ви стали, мої діти?
Пора настала! гей воли!

Степан Руданський.

Елляда.

Голосно в світі гула твоя чародійная слава,
З-малку героям твоїм привикав дивуватись школяр;
Сльози народів текли на руіни твої; на колінах
Мовчки стояв, гледючи на тебе, заворожений світ.

Шкода слави твоєі, вродливая, красна країно!
Шкода твого Партенона, шкода театрів твоіх;
Шкода Солонових прав, хитромовних річей Демостена,
Шкода великоі навіть Тимолеона душі.

Ти не спиняла дітей... вони гризлись з собою як звірі;
Ти все шукала слободи — нікчемная грошей раба!
Ти прославляла війну людойідну, і в Спарті проклятій
Пан для потіхи пускав злих на ілота собак!

Ти научала народи втікать до неволі од волі,
Ти запсувала найкращий неба восточного дар...
Память посмертна твоя засліпляла маною нам очі;
Ми, на тебе гледючи, не бачили сами себе.

Микола Костомарів.

Лиха доля.

Ох! ти доле, лиха доле,
Гадино йідлива!
Перейілась моє щастє —
Гіренька годино!

Запустилась в мою душу
Журбу і розпуку;
Учинилась мому серцю
З гараздом розлуку.

Ой, місяцю, місяченьку,
Тихенько думаєш;
Моєй тяжкой недоленьки
Ти певно не знаєш!

Ой! не знаєш, ой не знаєш,
І не будеш знати:
Як то тяжко сиротоньці
В світі загибати!

Сам не знаєш, ні сестричка
Звіздонька не скаже:
Як то гірко, сли недоля
Милий світ завяже!

Тобі хиба тілько смутку,
Що хмара насуне;
А радощів з зірочками
З межи вас не труне.

А мені ось на сім світі
Своє серце їісти:
Бо з недолев боротися,
Як під воду плисти.

Десь за морем, за горами
Мій гаразд здрімався;
Десь з безвістей, з темних лісів
Мій смуток пригнався.

Ой пригнався, тай вороном
Надо мнов літає;
Бє ми серце тяжким крилом
Радість розбиває.

Вчора вечір чорна хмара
Мені говорила:
— „Чудуєшся побратиме,
Де ся доля діла?....

Твоя доля, то я була —
Я тя не минаю:
Вкривала-м тя чорнов мраков,
І тепер вкриваю.

І над гробом твоім мраки
Ще мої повіснуть.“ —
Ой надія!... таку долю
Най то громи тріснуть!...

Маркіян Шашкевич.

Довбуш.

Гей, ци чули люде добрі,
Перед ким то звірі стинуть,
А за ким то молодиці,
А за ким дівчата гинуть?
То наш Довбуш, наша слава,
То капітан на Підгірі
Красний, красний як царевич,
Двайцять років і чотири.

Хлопців тисяч єму служить,
Поклонися пред ним крале,
На той топір єго ясний
Клали Німці много стали,
А на тії порошниці
Били Угри злота много,
А той ремінь більше вартий,
Як у двоє царства твого.

Ясна нічка в Чорногорі,
Місяць світить, місяць мріє,
А капітан ходить сумно,
Чось му серце в грудех мліє;
Ні топірчик вже не пестить,
Ні кресак не обзирає,
Ходить, ходить по долині,
Клонить голов тай думає.

„Гей капітан, ти наш пане,
Не яло ти сумувати,
Я співак є на Підгірю,
Не розкажеш заспівати?
Я умію пісней много,
А й потрафлю затужити;
Капітане, ци не кажеш?
Може хлопців побудити?“

Онде хлопців тисяч двісті
Полягали на убочи,
Гей які ж бо буйні, жваві,
А які в них бистрі очи!
Бо води ще вни не пили,
Хиба кров та буйні вина,

Хліб їіх білий не годує,
Лиш жуброва солонина.

А капітан став над ними,
Рве пістоля, зводить скали;
Грим!! а збуів тисяч двісті
На ногах вже поставали:
— „Що роскажеш пан капітан,
Ци палити, ци рубати,
Ци якому королеви
Кажеш голов з вязів зняти?“

„Вража голов не пропаде,
Заки руська не застила!
Але красна, красна Дзвінка
На вечірки запросила.
Ви підете враз зі мною.“
— „Як роскажеш і до грани!
Ти капітан в Чорногорі,
А ми твоі, капітане.

Ясна нічка в Чорногорі,
Світить місяць з звіздочками,
З легинями тисяч двісті
Квапить Довбуш облазами;
А сова десь затужила,
Що аж серце в грудех мліє, —
В Чорногорі нічка ясна,
Місяць світить, місяць мріє.

— „Капітане, завернися,
Птаха нужду нам ворожить!“
„Хто то каже?“ крикнув Довбуш,

„Головою най наложить!“
Тай ухопив за пістоля.
— „Озде стою, пане брате,
Ще раз кажу, завернися, —
Озде груди, — може стріляти!“

Так казав Іванчик любчик, —
Ви не чули о Івані?
Ей легинь то був хороший,
Перший він по капітані;
А капітан его любить.
Ліпше май ніж топір з стали,
Як поглянув на Івана,
Аж му руки білі ввяли.

— „Тобі сором славний Довбуш?
Маєш в землю що дивити,
За-длі Дзвінки хабалиці
Свого брата хочеш вбити?
Як, ти думаш добра душе,
Що та сука тебе любить?
Базаринки твої любить;
Завернися, бо тя згубить!“

„Абись дав ми тілько злота,
Що наповню сю долину,
Абись дав ми вдвоє більше
То я Дзвінки не покину!
А не хочеш ти зі мною
Йти до Дзвінки, — в твоїй воли,
Завернися з легинями,
Але Довбуш — ні, ніколи!“

— „Я тебе о́их мав лишити? —
Я, твій о́рат, тебе самого?
Того люде не діждали,
Тай не діждуть люде того! —
Гай, на перед, гайдамахи,
Де капітан, там і люде,
Дай ми руку, пане о́рате,
Чей гніву вже в нас не о́уде!“

* * *

„Добрий вечер красна Дзвінко,
Отвори, пускай до хати!
Сім сот хлопців є зі мною
А вже час о́и вечерати?
Ми принесли сріо́ла, злота,
Ми принесли меду много,
Будем їісти, о́удем пити,
Отвори нам лиш небого.“

— „Ци то ви там славний Довбуш!
(Ти ся хочеш напивати?
Я ти пива наварила,
Буде світ ся дивувати) —
Ей, даруйте лю́бку любий,
Що не можу вас пустити,
Стефана ся от надію,
Як узнав о́и, міг о́и о́ити.“

„Що ти с твоім чоловіком! —
Стефанови я не ражу
Тебе й пальцем докинути,
Отвори ми, я ти кажу!“ —
— „Я бо кажу, славний Довбуш,

Що сегодне не отворю.“
„А я піду на підсінє,
Тай з дверми ся сам поборю!“

— „В мене двері тисовії,
Не злодіям до розлому!“
„Що ти кажеш, гей, гадюко?“
Кликнув Довбуш гірше грому,
Тай ухопив за одвірки.
Як солома все ся крушить,
Двері гримли серед хати, —
Аж набій тут в уха глушить.

Ей, набою ж ти зрадливий,
Ей, набою голосненький, —
З капітана кров ся лиє,
Впав капітан молоденький,
Впав, конає на муравї,
Кров кипяча трави росить,
А капітан кличе хлопців,
Тай конає, тай їх просить:

„Як я братя вже загину,
То зложіть мя на топори,
Занесіть мя, де найкрасше,
Занесіть мя в сині гори;
Там, де люде не заходя,
Там, де пташки не співають,
Там ви мене поховайте,
Най Ляхи мій гріб не знають.“

„А мій топір золочений
В Дністер-Дунай затопіте,

Нехай знають руські люде,
Нехай знають руські діти,
Що хто жінці в світі вірить,
Мусить марне загибати,
Як ваш Довбуш, ваш капітан, —
Йой-про-сти-мя-Божа-Мати!“

В Чорногорі сонце сходить,
Чорногора в світлі тоне,
А в скалі там десь глибоко,
Там сова десь плаче, стоне.
Але Довбуш ей не чує,
Бо в могилі вже не чути
Ані пісню Довбушову
Ні флояри слезні нути.

Осип Федькович.

Сиротина.

Не той сиротина,
Кого рід не знає,
У кого хатини
Й худоби не має;
Не той сиротина,
Хто ходить в десятці,
У кого свитина
Вся латка на латці...
Аби була в його
Голова да руки,
Любов до народу,
Волі і науки —

Він не сиротина,
Він родичів має,
Він краю дитина,
І край його знає!
Він чадо громади,
Вона його любить,
Щиро поважає
І щиро голубить!
Хто ж всім коверзує,
Зневажа країну,
Свого не шанує,
А служить чужині,

Хто в краще не вірить, Оттой то безрідний,
Душею не рветься, Оттой сиротина!
Те, що буде, змірить Тому треба плакать
Й живе, як живеться; На себе самого,
Хто правди боіться, Бо не привітає
Як панська дитина, Громада такого.

Олександер Конiський.

До Марусі Т*

Не співай мені, землячко,
На чужій чужині,
Не нагадуй мені, сестро,
Рідної Вкраіни.

Твоя пісня пориває
Туди мою душу,
Де люблю я карі очі,
Та забути мушу.

Не забуду я до суду
І навпослі суду!
Тим коханнєм перед Богом
Хвалитися буду.

Люблять люде пишні квіти,
Люблячи зривають,
А красою, так як діти
Метеликом, грають.

Я люблю тебе, дівчино,
Як дитину мати.

Не бажаю за кохання
Любої одплати.

Моє серце за кохання
Мені одплатило,
Що дорогу мою темну
Світом освітило.

Освітило — тайну слова
Живого одкрило....
Ой не дурно ж моє серце
Жило і любило!

Панталеймон Куліш.

Бувало а нині.

Малим бувало я сідаю
Під липою, та досягаю
Руками буцім ясних зір —
А зірки моргають на мене
Скрізь липи листечко зелене,
Тай кануть нишком в темний бір.

А нині сяду під тополю,
І лаю світ і лаю долю,
Що ясної забаг зорі —
Забаг та годі їй дістати,
А на землю то й гріх прохати
З чудної неба висоти.

О зіронько ти ясноока!
Моргни на мене із висока,

Як сестри моргали твої —
Най хоть часочок погадаю,
Що я малим тя досягаю
Тебе, сердешна — хоч у сні! —

Володимир Шашкевич.

Нема правди.

Україно, моя рідна нене!
Ой тяжке житє твоє й мерзене!
Що як гляну на гаї темряві,
Тільки вбачу річеньки кріваві;
Що як гляну на степи широкі,
Тільки вбачу могилки високі;
Що як гляну на поля-долини,
Усе рідне пропадає, гине!...
Ох, ти люде, нещасливий люде!
Як і перше, твою кров пють всюди,
Пють жиди й панів частують в дяку,
Бач, усім прийшлась вона до смаку!
І охочих розвелось до ката,
Гріють добре й свої свого брата!
Тільки слава, що ти маєш волю,
А і досі проклинаєш долю;
Бо з твоєї богатіють праці
Ті, що мають цукерні й палаци,
А в тебе усе старі ще латки,
Лиш що року більшають податки.
А податки б на громадські треби —
Тільки, брате, певно не для тебе;
Ти роби і плати гроші всюди,

Не тобі знать, хто там порать буде!
Плати більш, що б менше було лишку,
Бо одно — їіх понесеш до шинку...
І у кухлі отої отрути
Там затопиш своє горе й скрути!

Ой не спиться, не лежиться в хаті,
А на серці якийсь важкий нуд:
Міні б хтілось помолитись, брате,
За наш темний, всетерплячий люд;
За той люд, що полягав кістками,
Що наш край від Ляха боронив,
І за те зробився крепаками
У своєі старшини-панів;
За той люд, що незлічимі роки
Нам робив сутужно під ярмом,
Та з нужди, з натуги, з замороки
Помарнів і перевівсь гуртом:
Що тепера без освіти й віри
Йде с клеймом догани на лиці,
Мов заблуда в пущі неомірій
В глупу ніч без світла у руці.

Гетьманець.

По Дністрі.

Зайшло ясне сонце в далекі десь краі
І вечір тихенький на землю осів,
Блідий місяць любо на небі сіяє —
Вже люде замовкли, лиш чути ще спів
В гаю соловія, в садочку дівчати,

І чути як звучно воздухом несесь
Сопівки звук милий, но з відки — не знати;
Жалем раз застогне, раз сміхом озвесь...
А межи ярами Дністер розливає
Широкії води, а филі раз в раз
До берегів бються: одна ся вертає,
А друга наперед в той сам гонить час.
А там — дивись, брате, — то човен легенький
По филях Дністрових тихенько пливе;
Дорогу значить му блідий місяченько —
Но хто ж той керманич? чом ся не озве?
Чом оком цікавим в около глядає?
І з відки приходить, в який несесь край?
Чи може з охоти Дністром він гуляє?
Чи може... не знаю — єго ся спитай!
Утихла сопівка, замовкла дівчина,
І світла погасли в селі по хатах,
Лиш небо, мов плахта широка і сина,
Зірками ясніє, купаєсь в зірках.
Тихенько усюди і глухо усюди.
Природа сном легким в около дріма,
По труді, по праці заснули вже люде —
Не спить лиш керманич і так промовля:

„О Дністре широкий,
О Дністре глибокий,
Ріко ти рідненька моя!
Я лодь ти повірив,
І води вже змірив,
Родимий край бачив вже я.

„Носив ти мя брате,
Між села, між хати,
Між луги, поля і гаї,

Серденько гуляло,
З утіхи сміялось,
Де-м очи звернув лиш свої.

„Чи ж може не гідний
Мій любий край рідний,
Щоби ся ним гордо пишать?
Ті гори високі,
Лани ті широкі —
Як любо ту жити, думать!...

„Но чом ти серденько
Так бється тяженько?
Чом колеш жалем мені грудь?
Ти плач нині чуло,
Плачу не забуло —
То люд чогось плакав... забудь!...

„Пливи, човен, в море,
А ти, ранна зоре,
На небі широкім затлій.
Піду я лугами,
Полями, селами —
Спитаюсь, чом плаче люд мій?...“

Іляріон Грабович.

По шумних филях океана.

По шумних филях океана
Лодь дряхлая моя несесь —
Гучить борей і громи грянуть
І невтомимо серце бється.

Лютуючи вскипіли кручі,
Мою хибку ругають лодь:
Тобі погибель не минуча
В обіймах зимних наших вод!

О дармо, дармо ти кермуєш,
Вітрил напяв подерту сіть,
О дармо, дармо ти прямуєш,
Зовсім захланемо твій слід.

Орли по скелях проквиляють,
Пісень поминальну мов ведуть —
А филі гріб вже розтвирають:
Твоя послідна вибє тут!

Кругом пажори пасть широку
В безоднях страшних розняли,
Затони темні і глубокі
Зрадливі смоки залягли.

Однак від мене геть трівога —
Страх серця мого не обняв,
Я покладаю все на Бога,
І дальше буду кермував!

Великий Боже, всемогучий
Ти ласкав був і милостив,
Через затони, гирла, кручі
Не раз уже мене провів!

Не раз вже лодь моя хиталась,
Не раз на силах упадав,
Однак душа не ужасалась,
Бо все на тебе уповав.

Тому прямую я надійно
Куда святий мя кличе зов,
Тебе молю я боговійно:
Подай всесильний Твій покров.

По шумних филях океана
Лодь дряхлая моя несесь —
Гучить борей і громи грянуть
І невтомимо серце бється.

По бурних филях океана
Лодь провидінє поведе,
І лодь хибкая, лодь метана
До пристановища дійде!

Іван Верхратський.

Вйіздячи на Вкраіну.

Вкраіно рідная моя!
Я знов тебе в неволі бачу!
Болію, серденько, і плачу,
Що ти обідрана така.

О скільки б сліз не вилив я,
Якіі б я не виніс болі, —
Не виплачу тобі тим волі,
Убога родино моя.

О. Я. Вернволя.

Три дороги.

В чистім полі на роздолі
Вітер завиває;
Сидить козак на роспутті
Та думку гадає.
Три дороги простяглися
На широкім полі,
А в козака думка така —
Іти шукать долі.
Три дороги.... котру вибрать?
Де щастє, де горе?
Козак в полі, як той човник
Без весельця в морі.
Доле, доле! як би то знать,
Де тебе шукати!
Світ широкий, люде мовчать
А шляхів багато!

В чистім полі на роздолі
Вітер завиває;
Із за хмари, зза байраків
Місяць виглядає.
„Ой місяцю! ти частенько
Гостюєш у Бога;
Ти всьо знаєш, — скажи котра
До щастя дорога?
Ходжу давно, світ ізміряв,
А не найшов долі:
Бо цілий вік я все стрічав
Розпуття на полі.
Нема в мене долі - щастя
Нема хати й пари....“

Місяць глянув, усміхнувся,
Да й сховавсь за хмари.

На долині за байраком
Пугач завиває,
Стогне, плаче да козаку
Долю викликає.
Сумно стало серед степу,
У могилі наче.
Сидить козак на роспутті
Да гіркими плаче.
Витер сльози, глянув в гору,
Піднявся на ноги;
Здихнув тяжко, да й поплентавсь
Сердега в дорогу.

В чистім полі на роздолі
Буйний вітер віє;
У долині за байраком
Вороннє чорніє.
Лежить козак у долині,
Одпочив — не плаче;
А вороннє клює — щипле
Личенько козаче.

Кузьменко.

Осінь.

Сумно, марно по долині:
Почорніли білі цвіти,
Пожовк лист на деревині,
Птах полетів в инчі світи.

Від запада сиві хмари
Цілу землю заливають;
Чагарами нічні мари
З вітрами ся розмавляють.

А на горі калинонька
Головоньку нахиляє:
А над Дністром дівчинонька
Сльозами ся заливає.

— „Чого тужиш, калинонько,
Головоньку нахиляєш?
Чого плачеш, дівчинонько,
Сльозами ся заливаєш?

Чи тя доля покинула?
Чи не маєш матусеньки?
Чи ти краса загинула?
Чи говорють вороженьки?“

— „Ні мя доля покинула,
Ні не маю матусеньки;
Ні ми краса загинула,
Ні говорють вороженьки.

Йно ми тужно за весною,
Що так борзо перецвила:
Куда гляну — мисленькою,
Нема того, що-м любила!“ —

Микола Устиянович.

Ой чого ж ти почорніло.

Ой, чого ж ти почорніло
Зеленев поле?
Почорніло я від крови
За вольную волю.
В круг містечка Берестечка
На чотири милі,
Мене славні Запорожці
Своїм трупом вкрили.
Тай ще мене гайворони
Укрили с півночи,
Клюють очи козацькіі,
А трупа не хочуть.
Почорніло я зелене
Та за вашу волю;
Я знов буду зеленіти,
А ви вже ніколи
Не вернетеся на волю;
Будете орати мене с тиха
Та орючи, долю проклинати.

Тарас Шевченко.

Зілє.

Ой ворон коник, та вороненький.
Та молод Улан, молоденький,
Та повалився до сіделця,
А кров заграла право з серця
По Улану молодому,
По конику вороному.

Шпурив палаш, шпурив піку
На шовкові трави;
Тілько долі, тілько віку,
Тілько твоєй слави!
Ой світить шабля, світить дуже,
А коло шаблі піка тужить,
А молод Улан подивився,
Тай на мураву повалився,
Покотився тай конає,
До камратів промовляє:
Моя зброя онде світить,
Вам ю, братя, даю,
Лиш добийте, доколіте,
Най ся не караю.
А як я братя вже застину,
То загребіть мя під калину,
Тай затужіть, коли би воля,
Одну ми пісню із Подоля,
Другу думку з Чорногори,
Щоби чути аж за море;
Трету прошу заспівати
При зеленім гаю,
Щоби вчули всі дівчата
На козацькім краю.

А як дівчата будуть чути,
То накопають мяти, рути,
Але барвінку много, много,
Бо то для мене молодого,
Тай насіють до окола,
Коло Улана-сокола,
Щоби цвили, процвитали,
Як зимі, так літі,

Щоби пташки щебетали
В барвінковім квіті.
А я се, братя, як учую
Аж під могилу глибокую,
Тай вийду нічков, нічков в маю,
Тай ся подивю, погадаю:
Були братя, не видати,
Гули пісні, не чувати,
Лиш то зіля по могилі,
Вє ся без розлуки, —
О дівчата, красні, милі,
Ніт, як ваші руки!

Осип Федькович.

Сирітка.

Із неба на світ гульк свята неділя, —
І зрадувавсь, повеселішав світ,
І вийшло сонечко мов на весілля,
Із саду Божого мов милий квіт.
Чиєсь мале край церкви плаче тихо:
Чи-то воно вже знає лихо?

Старе, мале до церкви знай пильнує,
Бо дзвін гуде, теленька, бов та бов!
Вже дяк співа, ввесь околоток чує,
С кадила дим у небо вже пішов.
Одним одна на улици дитина,
Пошарпана на їйй свитина.

Посипали із церкви чоловіки,
Тьма хлопців, баб, жінок, дідів, дівчат;

Посунулись старці, сліпці, каліки;
Зійшлись сусід з сусідом, з братом брат.
Дитину ту ніхто не закликає,
Ніхто ві не привитає.

Ось сонечко вже піднялось; палає.
Пан вигнав мух, і, зачинившись, спить.
Хто лущить сімя, в кремнях, в паці грає,
Хто так собі під хатою сидить.
Сирітка знай по-під тином блукає:
Хиба хатиноньки не має?

В піску на сонці дітвора іграє,
В біленьких сорочках... прийшло й воно:
Його ніхто не знає, не займає;
Само меж ними, все одним одно...
Тим сонце світить, травка зеленіє,
Хто згарбать щастя-долю вміє.

Он, біля церкви, впять, бачу, дитина...
Кругом нікого... хреститься, бреде
Шляхом, куди з покойним домовина
Та піп с кадилом инколи іде
Прийшло туди, і сіло на могилу!...
Багато їіх там зеленіло!

В вечерню дзвони вже людей закликали,
По за селом гуло вже, бов та бов,
Над гробовищем ластівки літали,
Вітрець вечірний з поля йшов.
Воно к землі к рідній прилягало,
З могилою мов розмовляло.

Радесенька дитина уставала,
Мов рідних, батька, матінку знайшла;
На сонечко вечірнє поглядала,
Мов рідная там хатонька була;
З очиць слізки упали як роса
На травку... може в небеса!..

Амвросий Метлинський.

Не чужого ми бажаєм.

Серед поля широкого
Дубець виростає;
Ой тим полем на воронім
Молодець гуляє.

Віють вітри, віють буйні,
Аж дуб похилився;
Скажи, скажи, коваченьку,
Куди ти пустився?

Чи ти йідеш в Туреччину
Християн визволяти,
Чи ти йідеш на Вкраїну
Волі добувати?

Не піду я в Туреччину,
А на Україну;
Від могили до могили
Соколом полину.

Полину я, полину я —
До могил приляжу,

Батькам нашим всю тяженьку
Недолю роскажу.

Роскажу я наше горе,
Наше лихолітте;
Тепер, скажу, сердешнії,
Поблагословіте!

Благословіть! погуляєм
У чистому полі:
Не чужої ми шукаєм,
А своєі долі!

Не чужого ми бажаєм,
А свого то права:
Де полягла, там воскресне
Наша руська слава!

Володимир Шашкевич.

Сірко.

Сумно і темно — місяць глибоко
За хмару в небо забіг;
В таборі стихло, степом широко
Дим по могилах заліг.

На одній тілько, а Остра звалась,
Кошовий Січи дрімав;
А Орда бігла, но де погналась,
О тому думав, гадав.

Гадав та думав, в небо поглянув,
Як-би питав о Татар:
Схилився облак, на Острій станув,
З облака блиснув лицар.

В лискучу зброю до ніг закрився,
Під ним кінь білий гасав,
Витягнув руку, вкруг подивився,
І до гетьмана казав:

„Ти спиш гетьмане! З коша Січ твоя
Дивиться на кров і дим...
І чия ж кров се?... а земля чия?...
Сірку! за шаблю... і в Крим!.....“

В тім дуне вітер, хмари прорвались,
В облаці місяць завис,
Дим покотився, сурми озвались,
Степом зашумів гай спис.

І дув та віяв, і ніс степами
Пожари с Криму і крик;
Орда засіла Польщу гробами,
А Крим спустинів і ник.

На довгі літа в глухій пустині
Може і вічне заліг;
Забаг піднестись — пав на руїні...
І вже ожити не міг.

А в Україні ще серед нічи
Виходить з хмари лицар;
Бачать і Сірка на валах Січи,
А в Кримі Січ і пожар.

А ти як вийдеш с посеред миру,
І дернь заляже на грудь;
Ех! чи на гріб твій, про твою лиру,
Згадає в мирі хтобудь?...

Може не буде кому згадати...
Може і діжду колись...
Но ти Вкраіно, ти мені мати,
Ще і за гробом приснись!

Тимко Падура.

Каліка.

На цвинтарі під церквою
Безрукий, безногий,
Сидить старець ветхий дуже,
Худий і убогий;

Обідраний, обшарпаний,
Сорочки не має, —
У прохожих він скрізь сльози
„На хліб дать“ прохає.

От-сей ветхий, сей безрукий,
Сей старець убогий —
Колись звався „храбрим войном“,
Покіль мав він ноги;

Покіль руки ще служили,
Казна харчувала...
Скалічено, замучено, —
Й нехай погибає!...

Ф. Я. Вернволя.

Шельвах.

Ой та нікому так, нікому,
Та як жовнярю молодому:
У кабатинці, у реміню,
Ходити шельвах по каміню,
Ой та по зимнім, зимнесенькім,
У кабатиню тонесенькім.

Ой ходить шельвах по морозі,
А камінь тріснув на підлозі,
Ой камінь тріснув, жовняр свиснув,
До себе ціпко гвер притиснув,
Тай білі руки ломле, гріє,
Що аж му серце в грудех мліє...
Ой серце моє кремяное,
Чому не тріснеш й ти на двоє?

Укрився місяць зороньками,
Заплакав місяць сльозоньками,
Заплакав жовняр сині очи,
А під ногами сніг скрегоче.
А жовняр ноги підоймає,
До місяченка промовляє:
Ти місяченьку, перекрою,
Не дай ти Боже долю мою!

Осип Федькович.

Думка бездольного.

На небі хмари нависають
Під тайний вітру свист і шум,
В душі моій ся утискають
Богато жальних, сумних дум.

Завіяло уже з півночи,
Борей студений завива,
І сум, куди поглянуть очи
І зникла давна вже краса.

Луги з жалю вже почорніли,
Затих уже сопілки звук,
Лани, поля осамотіли,
Не видно вже трудящих рук.

Веселі птички повтихали,
Сумує ліс у наготі,
К земли поникли цвіти звялі,
Лиш ворон краче в самоті.

Домашной річки бистрі води!
Помутився і ваш кристаль,
Мабуть грудь вашу від негоди
Також гіркий колотить жаль.

На небі хмари нависають
Під тайний вітру свист і шум,
В душі моій ся утискають
Богато жальних, сумних дум.

І в мене теж було світляно,
І щастя рай ми зацвитав,

Надійшла осінь — стало тьмяно,
Оден по другім цвіт зівяв.

Недолі ворон чорний краче
Осінний вітер цвіт зрива —
Роздерте серце гірко плаче —
А полегча нема, нема!

Змарнілий тіню сновидаю,
Розчарованя чую глум —
І думкою куди злітаю,
Понурих бачу гробів сум.

Іван Верхратський.

Вечір.

Садок вишневий коло хати;
Хрущі над вишнями гудуть;
Плугатарі с плугами йдуть;
Співають ідучи дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Сімя вечеря коло хати;
Вечірня зіронька встає,
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати, —
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своіх,
Сама заснула коло йіх;
Затихло все.... тілько дівчата
Та соловейко не затих.

Тарас Шевченко.

Заграй.....

Заграй ти, цигане старий,
Такої як гадаю:
І грошей дам, вина ти дам
І всього, що лиш маю;
Бо лютий біль от-тут горить
І груди розпинає,
А бідне серце так болить,
Що гине, умирає.
Заграй, старий, от-тую пісню,
Що-то колись співала
Старая ненька, як мене
В колисці колисала.
Чаруй мені минувші дни,
Літа ті молодії,
Прегарні, золотаві сни,
Той рай і ті надії...
Провадь мене ти звуком тим
В садочок, де я грався,
Чаруй і другів всіх моіх,
Що-м ними величався.
Чаруй мені і діву ту,
Що мною гордувала...
Збуди тих всіх, що вже земля
На віки повкривала....
Збуди, чаруй минувшість ту:
Най раз ще хоч заплачу,
Бо сліз не має, відколи
Я доленьки не бачу.
Чаруй, старий! Як потекуть
Дві сльози по личеньку,
То лекше стане ми в душі

І лекше на серденьку!
Заграй ти, цигане старий,
Такоі, як гадаю,
І грошей дам, вина ти дам
І всього, що лиш маю.

Данило Млака.

Думка.

Хотів би я, душе моя,
Щоб ти такою все була,
Як тев небо — вічно все однака:
Щоби зоріла ти і вечеріла,
На відгоди тучами густо крилась,
Або громами занималась, —
Або, струдившися, в тумані
Своі зірки сумна ховала;
Однак щоб тільки на лици
Ти хвилювала і змінялась,
І не заворушена на дні
Не брала участи у суетній борбі,
А вічно правдою й любовію сіяла!

Корнило Устиянович.

За волю.

Стоять села. Вишневіі
Сади зеленіють,
Степом-полем, як в золоті,
Лани наші спіють.

І здається на ті села
З неба щастє ллється....
Чого ж така думка чорна
Коло серця вється?

Подивлюся, Україно,
Подивлюся, Мамо,
Подивлюся, та й заплачу
Гіркими сльозами.

І подумаю: вернися
Велика Руіно!
Нехай ще раз попробує
Щастя Україна.

Нехай ще раз своє слово
Вимовлять гармати!
Може... нового Богдана
Породила Мати.

Не хотів би, Мамо, крові,
Пожежі, недолі,
Як би не так важко бачить
Братів у неволі.

Василь Кулик.

Туга.

Шумить вітер долами,
Сухим листом іграє.
А над Дністра водами
Дитя цвіту шукає.

Шумить буря студена,
Гудить ворон і кряче,
А на поли дитина
Глядить весни і плаче.

Ходить сквапно, питає,
В вінчик жовтий лист вяже,
Як яр згибла? — не знає,
Чи поверне? — не скаже.

Ой поверне, дитино!
Але довго чекати;
Ой поверне, калино!
Но ще тяжко нуждати.

Як ся сонце оберне,
Небо ярев затліє,
З юга легот поверне,
Западовець огріє;

Бусьок сяде на хати,
Медвідь ґавру розмече,
Пчілка пічне гуляти,
Соловій защебече,

І злопотить крилцями,
І заведе пісень Маю,
І розівє думками
Нове житє по гаю:

Тогди блиснуть загони,
Цвіт землицю звінчає,
А природа в всі звони
Пісень воскресну заграє.

Тогди, дитя милоє,
Найдеш цвіту до волі;
Нехай листє сухоє,
Та не блукай по поли...

Шумить буря студена,
Сухим листом іграє,
А над Дністром дитина
Такой весни питає;

Такой цвіту шукає,
В вінчик жовтий лист вяже;
Як яр згибла? — не знає,
Чи поверне? — не скаже.

Микола Устиянович.

Евгению Гребінці.

Скажи мені правду, мій добрий козаче,
Що діяти серцю, коли заболить,
Як серце застогне і гірко заплаче
І дуже без щастя воно защемить?
Як горе, мов терен, всю душу поколе,
Коли одцуралось тебе вже усе,
І ти, як сухоє перекотиполе,
Не знаєш куди тебе вітер несе?
Е, ні, кажеш мовчки: скосивши билину
Хоч ранок і вечір водою полий,
Не зазеленіє — кохай сиротину,
А матери й батька не бачити їй.
Оттак і у світі: хто рано почує

Як серце заплаче, як серце здихне,
Той рано й заплаче... А доля шуткує —
Поманить, поманить, тай геть полине.
А можна ж утерпіть — як яснєє сонце
Блисне і засіяє для миру всього
І гляне до тебе в убоге віконце?...
Осліпнеш, а дивишся все на його.

А. С. Чужбинський.

Мій рай.

Чого свої очі, чого свої милі
Змиваєш гіркими слізми?
Хіба ж ти не знаєш, що люде, мов хвилі,
Кривдиві, холодні, німі?
Тобою ганьбують, мій цвіте ружняний,
Ти всюди, усюди сама...
Хіба ж ти не знаєш, що в світі крижнянім
Ні віри, ні правди не ма?
Коли мене, рибко, на крихту кохаєш,
То ти на людей не вважай:
Хіба ж ти не бачиш, хіба ж ти не знаєш,
Що ти — моє царство, мій рай?!

Микола Старицький.

Думка.

На скелі високій сижу одинокий,
Круг море синіє безкрає та хвилі;
Про тебе гадаю моя чорноока:
Лягла ти, спочила у тихій могилі.

Зорею ясною, пишною, святою
Не довго для мене ти в світі зоріла,
Не довго впивався я щастєм с тобою,
Не довго проміння любови світило...

Зайшло моє сонце, скотилася зоря.
Я знов одиноким на скелі сижу;
На синє, безкрає, на вольнеє море —
Невольник в кайданах — журливо гляжу.
Кинувся б на хвилі, нехай би втопили,
Дак в серці палає ще инча любов:
Любов до родини — любої Вкраіни...
Може на Вкраіну вернуся я знов,
І принесу в дари коханому краю
Не злато, не гроші, — пісню голосну;
Ту пісню старую про волю новую
Ще раз заспіваю і д о м а помру!...

Олександер Кониський.

Щука.

На Щуку хтось бумагу в суд подав,
Що буцім-би вона такеє виробляла,
Що у ставу ніхто життя не мав:
Того зайіла в-смерть, другого обідрала.
Піймали Щуку молодці
Та в шаплиці
Гуртом до суду притаскали,
Хоча чуби й мокренькі стали.
На той раз суддями були
Якіісь два Осли

Одна нікчемна Шкапа,
Та два старенькихъ Цапа, —
Усе народ, як бачите, такий
Добрячий та плохий.
За стряпчого, як завсегда годиться,
Була приставлена Лисиця.....
А чутка у гаю була така,
Що ніби Щука та частенько,
Як тілько зробиться темненько,
Лисиці й шле — то щупачка,
То сотеньку карасиків живеньких,
Або линів гарненьких.....
Чи справді так було, чи може хто збрехав,
(Хто ворогів не мав!)
А все-таки катюзі,
Як кажуть, буде по заслузі. —
Зійшлись судді, стали розбірать:
Коли і як воно, і що їй присудити?
Як не мудруй, а правди нігде діти,
Кінців не можна поховать.....
Не довго думали — рішили —
І Щуку на вербі повісити звеліли.
„Дозвольте і мені, панове, річ держать“,
Тут обізвалася Лисиця:
„Розбійницю таку не так судить годиться!
Щоб більше жаху їй завдать
І щоб усяк боявся так робити, —
У річці вражу Щуку утопити!“
— „Розумна річ!“ всі зачали гукать.
Послухали Лисичку,
І Щуку кинули — у річку.

Леоніо Глібів.

Празник у Такові.

У сербськім краю вже давно не чути
Ані Боянів, ні шездари нути,
Як то бувало, доки Бисурмани
Принесли Сербам диби та кайдани.
А ясна фана з краю десь пропала,
Казав бись, брате, що під землю впала,
Або зо славов у могилу сіла, —
Ні слиху, брате, де она ся діла. —

У давнім місті, у Такові таки,
Де три Бояни давну славу піли,
Бояни, пісні, нути заніміли.
Лиш Яничаре ходя як собаки,
Тай все на збитки Сербів ся питають:
Ци ті Сербяне, славні раз, не знають,
Де-сь Марко ясен, Кара Дьордій діли?
А Серби тихо, гейби заніміли.
І нич не чути.
Як то нич не чути? —
В які ж то дивні, жалосливі нути
Узяли звони на звінници грати,
Бись думав брате, що то рідна мати
Над сином своїм умерлим голосить,
І сиву голову бє о домовину,
І зломить руки, тай до Бога зносить,
Нарешті зітхне, гину, йойкне, гину,
І на могилу свіжу повалиться.
І вже не плаче, вже не печалиться.

І чо ж ті звони нині так заводя?
Не знаю братя того вам сказати,

Але там Серби пара в парі ходя,
Ци би не можна їіх ся запитати?
Біг-ме не смію! — Якже вни прибрані
У красні шати, у чимбори брані;
При боці шабля у Дамашку бита,
На грудех світя срібні пістолєта,
А в око бистре годі аж глянути,
Так квапя чвалом, де всі звони грають —
Скажіть панове, що то має бути? —
В нас празник нині, так оповідають,
І чвалом далі.

А у Монастири
Воскових свічич сім сот засіяло,
Черці, черниці моляся з псалтири.
І кожде серце ревне заплакало,
Бо вже неволі стерпіти не може,
Допоможи їім Спасе Христе Боже,
Тай Ти Пречиста! — Перед образами
Що сріблом, злотом, каменем убрані,
Старий Владика миєся сльозами,
І ци ж не має? — Серби заплакані, —
То Серби, братя, Серби, його діти, —
А батька має серце не боліти
По сиротятах?! — Вже го не видати,
Вклонився Спасу тай Пречистій Мати,
І зник у вівтар; — нарід го чекає,
Ци він не вийде лозу посвятити,
За тиждень преці паска наступає,
А Серби любя давний звичай чтити. —
Нарешті вийшов.

Що ся людем стало?
Ци блискавиця в Божім дому блисла,
Ци відки може кров турецька брисла,

Що кажде око гранев запалало,
А сім сот світич перед образами
Світили разом с серб'ськими сльозами.
І тихо було, бо то серб'ська фана
Хто може знати, де, коли ще ткана,
На райських дверех міру засвітила,
І срібну свою скатерть росповила,
Як орлі крила. — А Серб'яне плачуть,
Як ті, що неньку умерлу зобачуть,
А звони — звони на звінниці ричуть,
Гей люті зміі, що ся в купу кличуть,
Аби зухвалцу на камуз розпасти,
Котрий ся важив писклята украсти;
Так звони ричуть. А у Божім дворі
Садиться ладан туманами д горі.
Священні піють: Христе — Боже святе,
Безсмертний, кріпкий, змилуй ся над нами!
А Серби кажуть: нині мем вмерати,
Або розібєм Турка кайданами.
Най хто веде нас!!
Якже, тихо стало? —
Ци в серб'ськім краю рицарів так мало.
Що нікт не важить голову піднести,
Би братів Сербів на різник повести
І серб'ську фану на шелом двигнути,
А ні — то з нею враз у гріб втонути
На віки вічні?
О не думай брате,
Що в серб'ськім мірі може де хто буде,
Котрий не рад би сім раз умерати,
Лиш най хто скаже, хто ті ревні люде,
Де кождий рицар, кождий з левом рідний.
На бойовиско днесь повести гідний, —

Ніхто не скаже? —
Обренович красний
Ступив наперед, клонить на всі чести
І каже: Братя, най я буду щасний
До бою с Турком нині вас повести,
І по славянськи празник посвятити,
Бо в вечер мусим кровьов ся упити
При грі шездари, при боянськой хвалі.
А ні, то будем разом спочивали
На дні могили, а верх нас мурава —
Уся кровава.
„Милош, твоя слава, —
Провадь нас з Богом враз на веселиско!“
Так мір гукав.
Він ся клонить низко, —
Ци людем може? — ні, перед Святками,
Відтак Владиці, прощи в него просить,
А він хрестить го мощими руками,
Сльозов веселов главу сина росить,
Тай дав му фану.
Сонце нім потало,
То в бисурманських кровях ся купало,
А славні Серби при боянській чели
При грі шездари празник закінчили.

Осип Федькович.

Захожий косар.

Захмарилось сонце, вітрець повівав,
Легесенько травка у покіс лягав;
Співаючи пісню, дівки й молодиці
У валки громадять зелену травицю.

Лежу та дивлюся: „Вродливий та гожий,
Як дуб кучерявий, косарю захожий!
Як дуб кучерявий, понад бурянами,
Так ти виступаєш поміж косарями:
Перед усій валці ведеш по травиці!
Дивляться на тебе дівки й молодиці,
На красу козацьку, на личко червоне, —
І ніхто в покосі тебе не нагоне;
Ніхто краще тебе не вивершить стога,
А корця-горілки і рука не трога!
Чого ж мій косарю на косу схилився?
Чи то ж занедужав, чи так зажурився?
Чого, одвернувшись, косу виклепаєш,
Що б ніхто не бачив сльозу утираєш?
Спочинок настане, від гурту відходиш
Та таку ж то пісню жалібну заводиш?
Чого, мій косарю, як зірки засяють
Й дівчата співають, як спочити треба, —
З своєю журбою лежиш під копою,
Дивлячись на небо смутний-невеселий?
. . . . . .
Скажи, мій косарю?“
— „Спасибі за ласку, пане господарю!
Спасибі!... а перше мушу запитати:
Чи вам же нетягу мене розважати?
Ой бачите, пане, і сила косарська
Й краса б то козацька, та що з того стане,
Як доля ледацька!... Згадав, що с косою
Цілий вік блукаю по чужому краю,
А нігде притулку й хатини не маю;
Що важко працюю на чужому полі,
А дітки десь дома невчені і голі;
І сохне та чахне бідна молодиця,

Що не прийде батько на них подивиться;
Що дибає десь там старенькая мати,
Що нікому буде стару й поховати,
Та над грішним тілом хрест постановити!..
Та все б те нічого, Бога б не гнівити!
Як би було вольно правду доказати,
В Гетьмащину тую назад простувати
По чесній дорозі.... Не сором сказати!
Прийшлось ув острозі мури оглядати!...
Щось там написав наш мізерний пяничка...
Прощавайте діти й жінко білоличка!
Повели небогу... Сира камяниця...
Що маєш робити?! Проситься! молиться?!
Як Господь не гляне, — і добрий, та-злодій!...
Не домовлю пане....!“ —

„Годі, брате, годі!“

Василь Кулик.

Рибалка.

Хто знає Оржицю? А нуте обзивайтесь!
Усі мовчать. Гай-гай, які шолопаї!
Вона в Сулу тече у нашій стороні.
(Ви, братця, все таки домівки не цурайтесь)
На річці тій жили батьки моі,
І паньства чортів тиск: Василь, Іван, Микола,
Народ письменний страх,
Бував у всяких школах,
Оден балакає на сотни язиках;
Арабську цихвиру, мовляв, закон турецький,
Все тямлють, джеркотять, як гуси, по німецький.
Подумаєш, чого то чоловік не зна!

Да не об тім, бач, річ. Усю торішну зиму
Рибалка ятером ловив в тій річці рибу;
Рибалка байдуже, аж ось прийшла весна,
Пригріло сонечко і з поля сніг погнало;
У річку сніг побіг, і Оржиця заграла,
І ятир граючи водою занесла.
„Уже ж вона мені оттуть сидить в печінках,
Ся річка каторжна!“ Рибалка став казать.
„Куць виграв, куць програв, ось слухай лишень, жінко:
Піду я до Сули скажену позивать!“
І різні де-які казав сердега речи,
Із злости, як москаль, усячину гукав;
А далі почепив собі сакви на плечи,
У люльку пхнув огню, ціпок у руки взяв
І річку позивать до річки почвалав.
Чи довго він ішов, чи ні, того не знаю;
Про те ніколи сам рибалка не казав;
А тілько він дійшов, як слідує, до краю.
Сула шумить, гуляє по степам.
Рибалка дивиться і очи протирає:
Не вірить сам своім очам.
Бо по Сулі чорти б йіх мучив матір —
Пливуть хлівці, стіжки, діжки, усякий крам,
І бідного його ниряє ятир!
Здихнув Рибалочка, да і назад поплівсь.
А що, земляче, поживився?

Ось, слухайте, пани, бувайте ви здорові!
Еге, Охрименко дурний:
Пішов прохать у повітовий,
Що обідрав його наш писар волосний.

Евгений Гребінка.

Мадей.

На високій Чорногорі
Буйні вітри віють;
На зеленій полонині
Сірі вовки виють.

Тисяч коней вороненьких
В байраках ірзає,
Тисяч гарних ледіників
Коники сідлає.

А ватажко, сивий Мадей,
Зморщив густі брови,
Чорні очі заблищали
Та жаждою крови.

По верх коней яснобарві
Прапори сіяли,
Байраками і дебрами
Ратища мелькали.

* * *

Мрачно скучно по майдані,
Пітьма ся чорніє,
Огні горять по салашех,
Легкий вітер віє.

Мадей велів чатувати
Густою дебрею;
Гомін далеко клекоче:
— „Вертаймо, Мадею!“ —

З верх Бескида глухий дубот
Бором ся шибає,
Тьмою вихром йідуть Угри,
Дебр ся улягає.

— „Ніт вертаться сив Мадею
С соромом до дому;
Глухов пущев, темнов ночев
Блудити по лому;

З безчесними очеиьками
Ясне сонце зріти,
З безчесними губоньками
Богу ся молити.

Кіньми з'орю долиноньку,
Засію стрілами,
Переломлю вражі тучи,
Проллю кров ріками.“ —

Та вже, сива бородонько,
Не тобі ся бити; —
Під зеленов муравоньков
В деревищи гнити;

Не тобі вже сиру землю
Тулами стелити,
Не тобі вже вражу кровцю
Ратищем точити. —

* * *

Трублять роги жубровіі,
Сумно коні рзають;
Шумять тучи срібних стрілок,
Та мечі брязчають.

А з байрака летить шпарко
Остроє ратище:
Заточився під Мадеєм
Кінь на колодище...

Люто кликне сивий Мадей,
В дебрі заклекоче —
Вовком вержесь в вражі тучи,
Зубми заскрегоче.

Куда мелькне ясним мечем,
Кров рікою точить;
Куда ратищем засвище,
Кінь їздця волочить.

І рев лютший, мрак темнійший
По сирім майдані...
Дзвонять коні, брязчать мечі,
Тьмють стріли каляні.

А з Мадея девять стрілок
Сеуть кровцю теплую,
З білих грудей три ратища
Влекуться землею.

Сивий Мадей утомився,
І ноженьки мліють,
З слідів кровця виступає,
Груди ся чорніють. —

Вже ж за шию ужевками
К мажи привязаний,
За рученьки і ноженьки
Вкований в кайдани. —

* * *

Вилетіла зозуленька,
Сіла на тополи,
Закувала жалібненько:
Мадей у неволи!

— „Ой, зозуле сивенькая!
Не кувай сумненько;
Не задавай серцю туги,
І так мні тяженько!

Ноги желізо зрива€,
І в руки ся вйіло;
Кровцев груди обкипіли,
Тіло почорніло.

Моі други білогруді
В Бескидах дрімають,
А ворони чорні крячуть,
Кровцю попивають!

Моіх вірних ледіників
Кости ся біліють;
Сірі вовки стікаються,
Трупи рвуть і виють!

Ой, полети куваючи
За темненькі звори,
На зеленій левадоньці
Біліються двори:

Не кажи рідному сину,
Що мня укували;
Лише мене на весіле
На силу призвали:

З студеної кирниченьки
Медом упоїли,
А під зимну колодоньку
Спати положили!“ —

Іван Вагилевич.

Фата Моргана.

„Дай води, Аллаг, бо пропадаєм!
„Вже язик в роті нам усихає,
„Остатню надію нам істинає
„Жаркоє сонце Сагари....“

Мурад старенький, весь бородатий,
Оком сокола по пущи дивився;
Разом як би дитина схопився
І до дочки приступив:

„Вставай, Зулеймо, встань молоденька,
„На щось так сумно голов склонила
„І волос чорненький ти розіпліла?
„Вставай, надія сіяє!

„Аллаг великай і єго пророк!
„Гаі, оази зелені витають,
„Нори студені на нас чекають,
„Вставай, Зулеймо, вставай!“

Остатня надія всім сили додала:
До того гаю, до тої оази
Біжуть й падають немало рази
„Бідніі Магомедане.

Все далі, далі летить каравана,
Страх і жаль серце стинає,
Остатня сила всіх опускає...
„Аллаг, прости нам гріхи!“

Що то за диво, за чудо ся стало?
Перед очима надія сіяла,
Норами, травами до нас махала,
І як сон милий ісчезла?

Фата-Моргана — та чума погана —
Туман пустині — вас туманила,
І очи ваші мракою скрила
На глум-нещастє ваше!

Ще бється в грудях серце горяче,
Но вітр піском вже тіла вкриває —
І орел сірий очи спиває —
В пустини вічной Сагари.

Данило Млака.

Нещасний.

Кому Бог в груди дав серце мягеньке,
І дав вродитись в добрую годину,
Щастє, як літом сонічко тепленьке,
В житю му всяку огріває днину;
И світ єму милий і солодка нічка,
Мисли веселі і серденько грає,
Як у дуброві тихенька кирничка,
Днина за днинов так єму спливає. —

Лиш хто в посестру взяв тяжку недолю,
Що давить сердце, як відьма кощава,
Хто вражій нужді попався в неволю,
Кому з журбами і сон і забава:
Тому ніт місця ані супокою,
Нудить си світом і нудить собою,
Туга до серця як гадь ся всилила,
Зїідає мисли, як змія зірочки,
Груди зсушила, здоровє знорила,
Хліб му не милий, не терпить сорочки. —
Ще ж то хто може із серця сплакати,
Чи у куточку, чи за углом хати,
Чи у грудь брата, або в жменю друга,
Хоть на часочок сплине з серця туга:
Лиш коли сльози в грудех скаменіли,
І в тяжку скалу над серцем ся збили,
Разів із десять що день рад бись вмерти —
Годі! а годі!... потіхи, ні смерти! —

Маркіян Шашкевич.

Мир Русинам.

Мир вам Братя всім приносим,
Мир, то наших отців знак,
Мира з неба всі днесь просим
Ци богатий, ци бідак.

Разом руки си подаймо,
І як братя ся любім,
Одні другим помагаймо,
К общій меті поспішім.

І рознесім піснь новую
Гень за море в чужину,
І свободу молодую
Повитаймо як весну.

Мир да буде в вік із нами,
Бо де мир є, там і Бог,
Мир нас злучить з небесами
Сил изліє на нас мног.

Тогди світ ся весь дізнає,
Що рід руський ще живе,
Рідну віру в серци має
І над землю ю взнесе.

Мир вам! Далі тепер жваво
Підлітаймо висше все,
Добров мислев, не кервавов, —
Куда ясне сонце йде.

Що ж нам нині на заваді?
Всьо вже зникло — тепер час!
Далі в мирі, далі в ладі!
В імя Бога лише враз!

Мир вам, мир вам, руські діти,
І гаразд вашим хатам,
Разом сили получіте
Благо, благо буде нам.

Іван Гушалевич.

Поклик до братів Славян.

Чи довго ще кривді й надсилі тлумити
Святе наше право розвою?
Не вже не одної ми матері діти,
Не вже — не брати між собою?

Завіщо ж зневага? для-чого не милі
Братам наші щирі жаданя?
Кого ми чіпали, кому ми вчинили,
Чи кривду, чи зле руйнованя? —

Ми тільки боролись за власную хату,
За те, що нам дорого й нині;
Бажаємо ми і тепер не багато —
Рідного розвою родині!

Що б дума славутня і мова співоча
Ширіла й пишалась в народі!
Ми всіх пригорнули б до серця охочо,
Як би нам хоч трохи слободи!

Чому не ймеш віри ти, брате, Москалю —
Не вже ти лякаєшся зради?
С тобою недолі нас крівне з'єднали —
Не буде між нами розради. —

С тобою давно ми працюєм на полі
Розросту науки й освіти,
С тобою давно ми шукаємо волі —
Йійі нам с тобою ділити!

А ти, брате, Ляше, — не вже пак до суду
Між нами розрух бідолашний?!
Ой, скинь бо з очей ти сподавню полуду,
Та праведно глянь, — необачний:

Ми тільки за наше лягали кістками,
Коли нам чинились ушкоди;
Ніколи не гралися ми кайданами,
Чужої не гнули слободи!

Хай Чех оповіда, — чи ми не стояли
За волю братерню горою?
Та з Жижкою ж вкупі діди наші дбали
Й здобули козацького строю! —

Хай Сербин розкаже, чи ми не бралались
Оружно з ним в щасті і в горі;
За віру, за волю чи ж ми не рубались
На Січи, на горах, на морі?!

Спитайте Словака — і той не згадає
Од нас коли-небудь образи:
Злоби не було в нашім серці й не має —
Ми хтіли б загойіти врази!

До згоди, до гурту, до купи, Славяне!
Забудьмо сподавнії свари,
Вгамуймо, братове, розладе погане:
Встають бо на Заході хмари!...

Спізнаймося самі, вважаймо на брата —
Тоді нас ніхто не здолає;
Тоді не дамо ми Німоті урвати
Ні цяти Славянського краю;

Подаймо-ж ми руки на вічне кохання,
І крикнем на бенькеті згоди:
„Ми цілому світу бажаєм — братання,
Поради, освіти й слободи!“

Гетьманець.

ЗМІСТ.

стор.

1. **Артемовський-Гулак Петро:**
   Пан та собака 86
2. **Білокопитий Черніговець Миколайчик:**
   Паняночці 28
   Шкода залицяння 100
3. **Бульвінський:**
   Тілько вже разів... 29
4. **Вагилевич Іван:**
   Мадей 183
5. **Верниволя Θ. Я.:**
   Тюрма за волю 33
   Вітер 73
   Каторжний 101
   Вйіздячи на Україну 153
   Каліка 164
6. **Верхратський Іван:**
   По шумних филях океана 151
   Думка бездольного 166
7. **Вешняк Т.:**
   До землячки на чужині 80
8. **Гетьманець:**
   До молодежи 59
   Нема правди 148
   Поклик до братів Славян 191
9. **Глібів Леонід:**
   Вечір 9
   До ворожки 48
   Горлиця й Горобець 93
   Щука 174
10. **Головацький Яків:**
    Річка 42
    Весна 128
11. **Грабович Иларіон:**
    Добридень 83
    По Дністрі 149
12. **Гребінка Евгений:**
    Ведмежий суд 9

стор.

Маруся 54
Українська мельодія 76
Пшениця 103
Човен 132
Рибалка 181

13. **Гушалевич Іван:**
Туга за родиною 52
Мир Русинам 189

14. **Данкевич Лука:**
Вівця та газда 64

15. **Древлянець:**
Старе вино в новій посудині 109

16. **Згарський Евгений:**
Ах, як же в світі не жити 54

17. **Конисський Олександер:**
Моє бажання 6
Моя любов 26
Коли б! 45
Одного бажаю 131
Сиротина 145
На скелі 173

18. **Костомарів Микола:**
На добраніч 21
Елляда 137

19. **Котляревський Іван:**
Виргилієва Енеіда Уривок з четвертої книжки „Латинці ладяться в похід на Енея“ 76

20. **Кузьменко:**
Коханне 65
Три дороги 154

21. **Куліш Панталеймон:**
Lago Maggiore 15
До Данта 73
До Марусі Т* 146

22. **Кулик Василь:**
В мене серце до любови 14
За волю 169
Захожий косар 179

23. **Левицький Остап:**
Наша надія 82

стор.

24. **Лиманський Василь:**
Козачий кістяк 84
25. **Метлинський Амврозий:**
Козачі поминки 13
Глек 60
Сирітка 159
26. **Млака Данило:**
На чужині 57
Заграй.... 168
Фата Моргана 187
27. **Могильницький Антін:**
Любов вітчини 17
Скит Манявський (два уривки) 105
28. **Невідомий:**
Дівоча правда 164
29. **Падура Тимко:**
Сірко 162
30. **Петренко Михайло:**
Як в сумерки.... 42
31. **Руданський Степан:**
Повій вітре 6
Звела мене.... 20
Згадай мене.... 41
Ні зле, ні добре 52
Наука 95
Гей воли 135
32. **Скоморівський Келестин:**
Птиці-посли 31
33. **Старицький Микола:**
Мій рай 173
34. **Устиянович Корнило:**
Галич 37
Над Дунайом 104
Думка 169
35. **Устиянович Микола:**
Рекрутка 10
Хора 34
Гей, гей милий Боже 97
Осінь 155
Туга 170

стор.

36. **Федькович Осип:**
Дезертер 8
Ой вийду я з хати 27
Пречиста Діво радуйся Маріє 74
Довбуш 139
Зілє 157
Шельвах 165
Празник у Такові 176
37. **Франко Іван:**
Думка в тюрмі 44
З „Скорбних дум“ 128
38. **Хрущ:**
Блакітнєє небо... 99
39. **Чужбинський А. С.:**
На могилі Т. Шевченка 30
Евгению Гребінці 172
40. **Шашкевич Володимир:**
Цвітка молить 25
Бувало а нині 147
Не чужого ми бажаєм 161
41. **Шашкевич Маркіян:**
Веснівка 5
Побратимови 46
Сумрак вечерний 93
Лиха доля 137
Нещасний 188
42. **Шевченко Тарас:**
Думи моі... 1
Породила мене мати 16
До музи 36
Ідилля 49
Не завидуй 56
Гамалія 66
До Зорі 99
Наймичка 110
Чигирин 133
Ой чого ж ти почорніло 157
Вечір 167

2002

516291

B 256